

5

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**

№10 КАСТРЬЧНІК 1962

+прилог

Пусть всегда будет солнце

Слова Л. ОШАНИНА

Музыка А. ОСТРОВСКОГО

1. Солнечный круг. Небо вокруг.
Это рисунок мальчишки.
Нарисовал он на листке
И подписал в уголке:
«Пусть всегда будет солнце,
Пусть всегда будет небо,
Пусть всегда будет мама,
Пусть всегда буду я!» 2 раза
2. Милый мой друг, верный мой друг.
Людам так хочется мира!
И в тридцать пять сердце опять
Не устает повторять:
«Пусть всегда будет солнце,
Пусть всегда будет небо,
Пусть всегда будет мама,
Пусть всегда буду я!» 2 раза
3. Тише, солдат, слышишь, солдат,
Люди пугаются взрывов.
Тысячи глаз в небо глядят,
Губы упрямо твердят:
«Пусть всегда будет солнце,
Пусть всегда будет небо,
Пусть всегда будет мама,
Пусть всегда буду я!» 2 раза
4. Против беды, против войны
Встанем за наших мальчишек.
Солнце навек, счастье навек, —
Так повелел человек!
«Пусть всегда будет солнце,
Пусть всегда будет небо,
Пусть всегда будет мама,
Пусть всегда буду я!» 2 раза

Умеренно

1. Сол - неч - ный круг,
2. Ми - лый мой друг,
не - бо во - круг,
вер - ный мой друг,

э - то ри - су - нок маль - чиш - ки.
лю - дам так хо - чет - ся ми - ра!

На - ри - со - вал
И в тридцать пять

он на лист - ке
серд - це о - пять
и под - пи - сал в у - гол - ке:
не у - ста - ет по - вто - рять:

Припев: РАДОСТНО
«Пусть все -

-гда бу - дет сол - не, пусть все - гда бу - дет
не - бо, пусть все - гда бу - дет
бу - дет ма - ма, пусть все -

1 2
-гда бу - ду я! Пусть все - // -гда бу - ду я!»

Темп марша

3. Ти - ше, сол - дат,
4. Про - тив бе - ды,
слы - шишь, сол - дат,
про - тив вой - ны

лю - ди пу - га - ют - ся взры - вом.
вста - нем за на - ших маль - чиш - ек.

Ты - ся - чи глаз
Сол - не на - век,
в не - бо гля - дят, гу - бы у - пря - мо твер - дят:
сча - стье на - век, - так по - ве - лел че - ло - век!

Припев: Уверенно,
«Пусть все -

-гда бу - дет сол - не, пусть все - гда бу - дет
не - бо, пусть все - гда бу - дет
бу - дет ма - ма, пусть все -

3 4
-гда бу - ду я! Пусть все - // -гда бу - ду я!»

Солнце
// я!»

ПАД СЦЯГАМ КАСТРЫЧНІКА

ВЯЛІКІМІ здзяйсненнямі штогод адзначаем мы кастрычніцкае свята. Азіраючыся на пройдзены шлях, падлічваем, наколькі зрабілася багачэйшай наша краіна, якіх новых поспехаў яна дасягнула.

І першым з іх у гэтым годзе мы абавязкова адначым групавы палёт у космас нашых цудоўных савецкіх людзей — Андрыйна Нікалаева і Паўла Паповіча. У гэтым палёце і нашы мары, і плён нашай стваральнай працы, і наш гонар, і наша надзея. Усе добрыя, сумленныя людзі свету гораха віншавалі нашых касманаўтаў і разам з імі кожнага савецкага чалавека. Як бы ні хлусілі буржуазныя газеты, радыё і тэлебачанне, але нікога не ашукаеш, усім зразумела, што здзяйсненне групавога палёту ў космас магла ажыццявіць краіна, якая мае перадавую навуку, першакласную тэхніку, беззапаветна адданыя Радзіме людзей.

Такія цудоўныя людзі, як Юрый Гагарын, Герман Цітоў, Андрыйна Нікалаев, Павел Паповіч, выраслі на нашай савецкай зямлі, вучыліся ў нашых савецкіх школах, сталелі ў нашай савецкай рэчаіснасці.

Паспяховае асваенне савецкімі людзьмі касмічных прастораў — гэта не выпадковасць. Палёты ў космас — новы доказ высокага ўзроўню развіцця нашай айчыннай прамысловасці, тэхнікі і навукі. Яны рыхтаваліся пры ўдзеле простых рабочых, навуковых работнікаў, высокакваліфікаваных спецыялістаў. У гэтай справе ім дапамагала ўся наша краіна. І мы ўсе шчыра радуемся, што асваенне космасаў ў нас праводзіцца ў мірных мэтах.

Даражэй за ўсё савецкаму чалавеку захаванне міру на зямлі. Вельмі дорага мы заплацілі за сваю свабоду і незалежнасць у мінулай вайне. Мільёны салдат не вярнуліся дадому, мільёны старых, жанчын і дзяцей загінулі ад рук фашыстаў. Мы гэта памятаем і ніколі не забудзем!

Многа светлых задум у нашага народа. Нам належыць абвудзаць быстрыя рэкі, узвесці на іх магутныя электрастанцыі, яшчэ шырэй разгарнуць будаўніцтва прадпрыемстваў цяжкай прамысловасці, ажыццявіць вялікія планы па ўзняццю сельскай гаспадаркі. Нам неабходна пабудаваць столькі жылых дамоў, каб кожная сям'я мела сваю асобную кватэру. Ужо ў апошнім годзе сямігодкі штодзённа ў нас у краіне будзе 26 тысяч навасельцаў.

Шмат увагі ўрадам надаецца адукацыі савецкага народа. Сёлета ў пачатку навучальнага года за вучобу селі 60 мільёнаў чалавек. 2640 тысяч студэнтаў займаюцца ў вышэйшых навучальных установах і 2370 тысяч — у тэхнікумах. Сёння ў нас у два з лішнім раз больш студэнтаў, чым ва ўсіх капіталістычных краінах Еўропы, разам узятых.

— Для цябе, чалавек, усё лепшае на зямлі, для цябе ўсе радасці жыцця! Працуй, вучыся, не шкадуй сваіх сіл, — гавораць наша партыя і Савецкі ўрад нам, будаўнікам камунізма. На гэты заклік шчырай, самаадданай працы на прадпрыемствах і ў калгасах адказваюць савецкія людзі.

Прачытайце ў гэтым нумары нарыс пра Галіну Марэцкую з Віцебска. Ёй толькі 19 год. А якое цікавае, поўнае яе жыццё! Яе спрытныя рукі авалодалі складанай справай. Яна абслугоўвае два рэзбашлі-фавальныя станкі, якія апрацоўваюць складаныя дэталі. Дзяўчына глядзіць далёка наперад. Яна працуе ўжо ў лік мая 1963 года. Перад ёю, дапытлівай і нястомнай, адчыніліся дзверы філіяла вятэрнага аддзялення політэхнічнага інстытута. Хапае часу ў Галіны і на тое, каб актыўна ўдзельнічаць у грамадскай рабоце. Яна абрана членам бюро Чыгуначнага райкома камсамола.

Прыведзены прыклад гаворыць аб многім і, перш за ўсё, аб характэрных рысах нашага жыцця. Вялікі Кастрычнік разняволіў сілы і розум чалавека, дазволіў яму шырока праяўляць свае духоўныя запатрабаванні. Праца ў нашай краіне ўсё больш аблягчаецца, скарачаецца рабочы дзень, больш застаецца часу на адпачынак і на набыццё ведаў. Гэта вялікая заваёва Кастрычніка.

А колькі слаўных спраў здзяйсняецца рукамі дзяўчат і жанчын у вёсцы!

Усёй нашай рэспубліцы добра вядома імя нястомнай працаўніцы Лідзіі Асіюк з Брэстчыны. Шмат гадоў запар яна нікому не ўступае першынство па надоях малака. Рэспубліка законна ганарыцца працавітымі свінаркамі, ільнаводкамі, цудоўнымі працаўніцамі калгаснай вёскі.

У нас у рэспубліцы вырасла свая інтэлігенцыя, якая таксама аддае свае веды і сілы справе камуністычнага будаўніцтва.

На прамысловых прадпрыемствах і ў калгасах рэспублікі ўвесь час расце спаборніцтва за дастойную сустрэчу 45-й гадавіны Вялікага Кастрычніка. Працаўнікі вёскі і горада штодзень рапартуюць аб новых перамогах па выпуску звышпланавай прадукцыі, па выкананню дзяржаўных планаў.

У адным страі з мужчынамі ідуць савецкія жанчыны. Вялікі Кастрычнік адкрыў перад імі ўсе шляхі-дарогі, даў магчымасць далучыцца да вялікага камуністычнага будаўніцтва. Радзіма ўзброіла савецкую жанчыну ведамі, дала ёй права нароўні з мужчынамі прымаць удзел у вялікай стваральнай працы, раскрыла ўсе радасці жыцця. І савецкія жанчыны, удзячныя за ўсё гэта, адплачваюць роднай дзяржаве сваёй самаадданай працай. Разам з усімі савецкімі людзьмі ў цяжкія часіны са зброяй у руках адстаялі яны заваёвы Кастрычніцкай рэвалюцыі. Беззапаветна змагаліся на франтах, у партызанскіх атрадах у гады другой сусветнай вайны. Не шкадавалі сіл у часы аднаўлення разбуранай вайною гаспадаркі. І цяпер, разам з усім народам, яны крочаць наперад: да камунізма.

Няхай жыве Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя!

Няхай жыве Камуністычная партыя, якая вядзе нас да камунізма!

МІНСКІЯ АЎТАМАБІЛІ

ПЕРШЫ аўтамабіль, народжаны на беларускай зямлі... Веліч гэтай падзеі зразумееш па-сапраўднаму, калі ўявіш сабе нашу закінутую калісьці і богам і царом старонку і калі прыгадаеш, як зруйнавала і спустошыла нашы гарады і сёлы ў часы вайны фашысцкая нечысць.

1946 год. Мінск яшчэ ляжаў у руінах, а на яго ўсходняй ускраіне ўжо гудзелі трактары і бульдозеры: пачалося будаўніцтва завода. Сюды прыйшлі ўчарашнія франтавікі і партызаны, тысячы юнакоў і дзяўчат з калгасных вёсак, якія адгукнуліся на заклік Цэнтральнага Камітэта камсамола Беларусі. Пачыналі яны будаўнікамі, затым набывалі прафесіі слесары, токары, ліцейшчыкаў і станавіліся да станкоў, да машын, каб прыняць удзел у стварэнні беларускіх аўтамабіляў.

І вось першыя пяць самазвалаў выйшлі з варот Мінскага аўтазавода, выйшлі ўсяго праз два гады пасля заканчэння вайны.

Цяпер іх шмат: сямі-, і дваццаці-, і нават саракатонных цяжкіх машын, з эмблемай упартага, магутнага волата-зубра на бакавіне капота. І ўжо не адзін аўтамабільны завод зараз у Беларусі: чатыры гады назад ад нас выдзеліўся Жодзінскі завод, якому перададзены выпуск шматтонных самазвалаў. Беларускія «зубры» працуюць на будоўлях Сібіры і Урала, Індыі і Кубы, Аб'яднанай Арабскай Рэспублікі і краін народнай дэмакратыі, Егіпта і Судана.

Пятнаццаць гадоў прайшло з дня нараджэння першага беларускага аўтамабіля. Пятнаццаць гадоў... Як мала і як многа! З таго часу разросся, узмужнеў завод. У стварэнні першых аўтамашын нам вельмі многа дапамагалі нашы рускія браты — шмат якія дэталі мы атрымлівалі з іншых заводаў краіны, таму што рабіць іх самім нам тады было яшчэ не пад сілу.

А прайдзіцеся зараз па велізарных цэхах Мінскага аўтазавода, і вы ўбачыце, што тут робяць усё — пачынаючы ад самай маленькай дэталі і канчаючы кузавам аўтамашыны. Толькі матары мы атрымліваем яшчэ з Яраслаўля. Але ўжо завяршаецца будаўніцтва ў Мінску маторнага завода.

Пятнаццаць гадоў... Рос, уздымаўся завод. З кожным днём усё больш і больш аўтамашын зыходзіла з яго канвеера, усё больш дасканалымі станавіліся яны. Усё шырэй разгортвалася спарборніцтва за зніжэнне норм расходавання металу шляхам памяншэння вагі вузлоў і дэталей, укаранення перадавых метадаў працы і г. д. Ад рабочых пачало паступаць шмат рацыяналізатарскіх прапаноў — усім хацелася ўнесці нешта сваё ў справу стварэння добрай машыны.

У хуткім часе з'явіліся і вынікі. Так, аўтамабіль «МАЗ-200» стаў лягчэйшым на 80 кілаграмаў, «МАЗ-501» — на 121, «МАЗ-502» — на 225 кілаграмаў.

Больш «зграбнымі» зрабіліся і аўтамашыны іншых марак, аўтапрычэпы. Каб уявіць эканамічны эфект гэтага, можна сказаць, што з сэканомленага металу завод за тры гады сямігодкі дадаткова выпусціў сотні аўтасамазвалаў.

Разам з заводам раслі і людзі. Многія з нас прыйшлі сюды без усякай спецыяльнасці. А паглядзіце зараз: яны сталі

майстрамі сваёй справы, выдатнымі аўтамабілебудаўнікамі, пры гэтым пазаканчвалі школы, тэхнікумы, інстытуты. Імёны нашых знатных людзей вядомы зараз ва ўсёй рэспубліцы — сталявара, члена Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Д. І. Барашкіна, ініцыятара спарборніцтва за ўдасканаленне вытворчых працэсаў на кожным рабочым месцы Уладзіміра Прыходчанкі, ударніцы камуністычнай працы, токара Т. В. Каралёвай і многіх-многіх іншых.

Тамара Васільеўна Каралёва, рыхтуючыся да XXII з'езда партыі, прапанавала пачаць спарборніцтва перадавых рабочых за выкананне сямігадовых заданняў на тры гады раней тэрміну. Яе падтрымалі сотні аўтазаводцаў.

І Тамара Васільеўна стрымала сваё слова: яшчэ да з'езда яна выканала шостую гадовую норму з пачатку сямігодкі, а неўзабаве пасля з'езда завяршыла поўнасцю сваё сямігадовае заданне.

Як і многія на заводзе, Тамара Каралёва працуе і вучыцца. Скончыла сярэдняю школу. Паспявае займацца і грамадскімі справамі — яна член парткома завода.

На заводзе шмат перадавых жанчын. Вось і зараз ля прахадной, на заводскай Дошцы гонару вывешаны партрэты знатных работніц. Гэта — брыгадзір упакоўшчыц запасных частак Е. Г. Сергіенка, рэзчыца прэсавага цэха Т. М. Іванова, станочніца Л. Л. Каляга, грузчыца М. С. Грыбок, слесар-зборшчыца З. Д. Гольцава.

Вось пішу гэты артыкул пра родны завод і прыгадваю свой асабісты шлях. Прыйшла я сюды дванаццаць гадоў назад. Цяпер карпусы раскіданы па ўсёй вялікай тэрыторыі завода, а тады, як я прыйшла, яны ўзвышаліся толькі па галоўнаму пралёту: цэх шасі № 1 і цэх шасі № 2, прэсавы, інструментальны. Мяне прынялі клапацішчыцай тэрмічкі — спецыяльнасці ж ніякай не было. Адначасова вучылася. Паступіла на вячэрняе аддзяленне механічнага факультэта Беларускага політэхнічнага інстытута. Пачала працаваць майстрам кузнечнага аддзялення, а зараз, пасля заканчэння інстытута, працую інжынерам-тэхнолагам інструментальнага цэха.

Ды хіба ў нашым цэху я адна прайшла такі шлях? Вось Валя Пласконная — яна на заводзе раней за мяне. Працавала на станку, затым паступіла ў вячэрні аўтамеханічны тэхнікум і скончыла яго. Больш дзесяці гадоў на заводзе ўжо фрэзершчыца Ольга Чапелкіна і тэхнолагі Ніна Барсукевіч і Раіса Старавойтава. За гэтыя гады яны сталі добрымі знаўцамі сваёй справы, усім сэрцам палюбілі родны завод.

Адным словам, добра ў нас на заводзе, добра таму, што зрадніліся мы з ім, можна сказаць, выраслі тут. І галоўнае — гэта пачуццё вялікай задаволенасці ідзе ад разумення таго, што мы ўсе разам робім патрэбную для краіны, для народа справу.

Г. КАЛАМЫЦКАЯ,
інжынер-тэхнолаг аўтамабільнага завода.

Сярод аўтамабілебудаўнікоў шмат наватараў, перадавікоў вытворчасці. За выдатную працу рэзбарэзчыца Лідзія Цвіркоўская ўзнагароджана ордэнам Леніна.

Фота П. Нікіціна.

Хутка пачнецца лекцыя ў інстытуце. Галя Марэцкая сустрэла сваіх аднакурснікаў. Злева направа: студэнты — слесар завода электравымяральных прыбораў Леанід Лецкі, чарцёжніца завода запасных частак Жана Базылёва, станочнік завода заточных станкоў Міхаіл Рэпінскі і Галіна Марэцкая.

ЦЯЖКІ ЭКЗАМЕН

Ві памятаеце дзень, калі для вас надышла сталасць? Калі раптам вы адчулі сябе дарослым, здольным самастойна вырашаць жыццёвыя пытанні. Гэта бывае ў пару светлага юнацтва. Тады чалавек усёй сваёй істотай рвецца да палёту, лічыць сябе моцным, каб крочыць па жыцці шырокім крокам... Шчаслівая пара!

Надышоў такі дзень і для Галі.

Аднагодкі рыхтаваліся да пачатку навучальнага года, збіралі падручнікі для 10-га класа, а Галю як быццам гэта не датычыла. Галіна Міхайлаўна дзівілася спакою дачкі:

— Ты што, не хочаш больш у школу хадзіць?

— Амаль адгадала, мама. Я пайду працаваць. А вечарам буду заканчваць 10-ы клас. Так мы вырашылі з Юляй.

Галіна Міхайлаўна ведала, што Юля — лепшая сяброўка Галі. Куды адна, туды і другая цягнецца, як іголка з ніткай. Яна зірнула на дачку: перад ёй стаяла тоненькая, на выгляд кволая дзяўчынка. Шэрыя вочы глядзелі прамі, цвёрда. Маці зразумела, што бескарысна адгаворваць Галю, і толькі падумала, міжволі любуючыся ёю: «Мілая, калі ж ты паспела так вырасці?»

А тут яшчэ і муж умяшаўся:

— Чаго ты хвалюешся, маці? Пойдзе на наш завод. Што ж тут бллага? Вазьму да сябе вучаніцай! Хочаш? — звярнуўся ён да Галі.

Галя з удзячнасцю зірнула на яго. Ёй было дзевяць год, калі да іх у сям'ю прыйшоў гэты чалавек. Прыйшоў і непрыкметна замяніў роднага бацьку. Галя так і называе Міхаіла Аляксандравіча з павагай — бацька...

Цэх сустрэў дзяўчыну прарэзлівым скрыгатаннем металу, грукатам машын, пахам змазачных маслаў. Новенькую адразу ж заўважылі: тут дзяўчаты працавалі табельшчыцамі, уочтыцамі. За станок стала яна першая. Пажылы падбэдзёрвалі:

— Патомная работніца. Калі рабочая загартоўка ёсць, справа пойдзе не кепска.

Маладзь моўчкі пасмейвалася:

— Паглядзім, чаго ты варта, — нібы гаварылі іх позіркі.

Падышоў начальнік цэха. Галя хуценька схавала пад квяцістую хусцінку залатыя россыпы валасоў і, прывітаўшыся, паспешліва сказала:

— Я буду старацца.

— Аднаго старання мала, дзяўчынка. Галоўнае — з розумам падыходзіць да справы, — коратка адказаў начальнік цэха. — Ну, настаўнік у цябе моцны, думаю, — усё будзе добра.

ГАЛЯ і раней бывала тут. Але тады яна стаяла ў чарадзе школьнікаў і нават не зусім уважліва слухала экскурсавода. Проста глядзела па баках велізарнага цэха, дзе ў чатыры рады — станкі. Ля акна — рэзбашліфавальны варштат. Там працаваў бацька. Вядома, тут ужо яна не прпускала ніводнага слова — ведала, што гэта адказны ўчастак. Сюды паступаюць дэталі, якія прайшлі праз многія рукі, апрацоўваліся на многіх станках. А рэзбашліфоўка нібы завяршала іх працу.

— Вось чаму тут, на гэтым месцы, рабочы павінен быць утрая, учацвёра больш уважлівы, акуратны і дакладны, — закончыў свой расказ экскурсавод.

Цяпер ад яе патрабавалася такое ж уменне. Галя гэта ўсведамляла і рыхтавалася да цяжкага экзамену.

Першы дзень цягнуўся доўга. Ад нязвычайнага напружання нылі рукі, нібы свінцом наліліся ногі. Здавалася, што пасля перапынку на абед яна зусім не зможа стаяць ля станка. А сяброўка Юля, якую прынялі табельшчыцай у кавальскі цэх, гаварыла:

— Трымайся, калі захацела да станка. Ведаеш прыказку: узяўся за гуж — не кажы, што не дуж.

— І ведаеце, ці то я адпачыла ў час перапынку, ці то Юліны словы мяне так закранулі, ці мо' «уцягнулася» ў рытм работы, толькі другую палавіну змены было ўжо лягчэй. Ну, а цяпер, вядома, і ўспамінаць смешна, як я тады «перапрацавалася».

Я размаўляю з Галяй у цэху пад мерны грукат станка. Ужо два гады яна зменшчыца бацькі. Працуе бездакорна, кожную змену здае па некалькі дэталей звыш нормы. Такое майстэрства далася не адразу.

— Месяцаў пяць была вучаніцай, перш чым перастала псаваць дэталі і так-сяк дасягнула да нормы, — смяецца Галя, — пакуль прысвоілі першы разрад.

Гляджу на яе — маладую, высокую, стройную, у халаце, туга перахопленым па таліі, у яркай касынцы, сапраўдную гаспадыню складанага станка — і радуся: як добра ўвайшла дзяўчына ў працоўнае жыццё, як прыгожа пачала яна сваю рабочую біяграфію.

Ёй толькі 19. Не па гадах стрыманая, з цвёрдым характарам. Вельмі скромная, яна здзіўляецца, чаму карэспандэнт цікавіцца іменна ёю.

— Ды таму, што, гавораць, у вас шмат новага ў рабоце. Начальнік цэха Станіслаў Лявонцэвіч Старыковіч раіў пра вас расказаць чытачам.

Галя не адрываецца ад работы. Яна ўважліва сочыць праз глядзельнае шкло за дэталлю: «чарвяк», заціснуты ў цэнтрый, вельмі хутка круціцца, падстаўляючы свае бакі пад камень. Ляцяць іскры, пырскае эмульсія, якая ахаладжвае метал. Хутка круціцца дэталё. Разам з Галяй гляджу, як шліфуецца метал, як знікае з яго цымяны налёт, як пачынае блішчэць усё ярчэй яго паверхня. Напэўна, вось так шліфуецца свядомасць і сэрцы людзей. Як ззяючая разьба на дэталях, у чалавеку пачынае іскрыцца нешта новае, прыгожае.

Раптам прапалі іскры, Галя выключае станок: дэталё закончыла праход, машына не павінна працаваць ухаластую. Шліфавальшчыца хутка запраўляе новую. Часам адну і тую ж прыходзіцца прапускну некалькі разоў, гэта залежыць ад станка, для якога шліфуецца дэталё.

А ЗАВОД выпускае іх шмат. Плоскашліфавальныя, бесцэнтровачнашліфавальныя, спецстанкі з маркай віцебскага станкабудаўнічага завода імя Кірава шырока вядомы не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі. Кіраўцы высока трымаюць гонар заводскай маркі. Зараз яны змагаюцца за датэрміновае выкананне сямігодкі.

На заводзе ўзводзіцца новы вялікі корпус механазборнага цэха. Плошча яго будзе перавышаць усю наяўную цяпер вытворчую плошчу завода. Тут нямала ўдарнікаў камуністычнай працы і першай сярод іх называюць імя рэзбашліфавальшчыцы Галіны Марэцкай.

Яна шчодро аддае рабоце ўсю сябе і шчыра прызнаецца:

— Я вельмі, вельмі люблю сваю прафесію. Яна рэдкая: на заводзе нас двое рэзбашліфавальшчыкаў — я і бацька. Нядаўна мы працавалі над заказам для Кубы. Калі б вы бачылі, з якім уздымам усе рабочыя выконвалі гэты заказ! — у голасе дзяўчыны чуюцца і захапленне і рабочы гонар.

Галіна Марэцкая за работай.
Фота С. Чырэшкіна.

Начальнік цэха паведаміў мне, што Марэцкая мае асабісты ўклад у сямігодку. Па-першае, яна многастаночніца, абслугоўвае два станкі. Па-другое — першая ў цэху перайшла на разлікова-тэхнічныя нормы. Тэхналогі разлічваюць прадукцыйнасць станка вельмі дакладна.

— А Галя ўсё ж умее «перахітрыць» іх, — жартуе Станіслаў Лявонцэвіч. — Яна ламае нормы, планы, абганяе жыццё: ужо цяпер працуе ў лік мая 1963 года.

Яна першая на заводзе падхапіла пачын Герояў Сацыялістычнай Працы рэсінніка Мінскага завода аўтаматычных ліній П. А. Віташкевіча і шліфавальшчыка Мінскага падшыпнікавага завода П. А. Алексеевіча — перайшла на самаабслугоўванне. Працуе без наладчыка.

Мы гутарым, а Галя па чарзе падыходзіць то да аднаго, то да другога станка. На адным устаноўлена буйная дэталі, на другім — дэталі меншай, яна патрабуе для сваёй апрацоўкі меней часу. Гэта дазваляе шліфавальшчыцы сачыць за работай абодвух станкоў.

Зноў і зноў назіраю за рухамі дзяўчыны. І пераконваюся, што якой бы дасканалай ні была тэхніка, яна яшчэ не можа замяніць рукі чалавека. Перш чым заправіць дэталі, Галя ўважліва вывучае чарцёж, напружана шукае новага рашэння і знаходзіць яго. Напрыклад, вінт або «чарвяк» трэба шліфаваць за пяць праходаў. А Галіна ўкладваецца ў чатыры праходы. Можна за кошт зніжэння якасці? Не! Яна выпускае прадукцыю толькі выдатную.

ВОСЬ і вытрымала дзяўчына той экзамен, да якога рыхтавалася, выбраўшы нялёгкую прафесію рэзбашліфавальшчыка. Вытрымала і той, аб якім абяцала маці: закончыла 10-ы клас вячэрняй школы, паступіла ў вячэрні інстытут — філіял Беларускага політэхнічнага інстытута. Вучыцца на другім курсе механічнага факультэта. Пройдзе некалькі гадоў, і Галіна стане інжынерам. А пакуль — праца, вучоба, камсамольскія справы. Цяжка бывае выкраіць гадзіну-другую, каб у кіно збегаць. Але яна ўмее спалучаць усё гэта ў сваё 19 год. Нядаўна ў жыцці Галіны адбылася вялікая падзея: яе прынялі кандыдатам у члены КПСС.

Цікавае, напоўненае вялікім зместам жыццё ў Галіны Марэцкай. Наперадзе яшчэ больш цудоўны шлях свядомага, перадавога савецкага чалавека.

Н. СЯРГЕЕВА

ПОБАЧ СЯБРАМІ

НЯЛЁГКА пакідаць месцы, дзе прайшло тваё юнацтва: цяжка пакідаць дом, дзе пазнала і першае пачуццё кахання, і ціхую радасць мацярынства. Але калі ні адна ўсмішка таго, хто быў сябрам і мужам, не прызначана больш табе, калі штодзень даводзіцца слухаць п'яную лаянку, калі сам ён стаў не гонарам, а дакорам тваім, — самае гарачае каханне астыне і памрэ. Тады трэба пакідаць дом.

І Ксеня Курадчык пайшла. Не стрымалі ні ўгаворы дырэктара саўгаса «Бераставіцкі», дзе яна працавала, ні просьба сябровак-даярак. Пайшла як стаяла, захапіўшы з сабой толькі самае дарагое, што яшчэ асталася ў яе, — дачку Таню.

— Куды ж ты цяпер? — запытаў у яе на развітанне дырэктар.

— Пакуль не ведаю. Паеду месца шукаць...

— Та-ак, паедзеш шукаць... А тут ты была на сваім месцы. Шкада, што так атрымалася!

Ксеня не баялася жыцця: з малых год давялося ёй ісці па ім самастойна. Бачыла ў ваенныя гады і гора, і цяжкую працу; часам даводзілася зносіць і крыўды. Баялася толькі аднаго — шкадавання людскога. Гордая і моцная духам, яна не магла аставацца там, дзе пагарджалі яе каханнем; не магла чуць спачувальных уздыхаў сябровак: «Няшчасная Ксенька»... Астацца — значыць усё жыццё лічыцца ў нешчаслівых. А яна хацела быць шчаслівай, вельмі хацела.

У ВУЧЭБНУЮ гаспадарку Гродзенскага сельскагаспадарчага інстытута «Станіславава» Ксеня Пятроўна прыйшла летам 1955 года. Чамадан пакінула ў калідоры, пасадзіўшы на яго дачку, а сама зайшла ў кантору. Заатэхнік О. Галуза павяла яе да дырэктара. Той распытаў, дзе працавала, чаму зволілася. Нарэшце, адказаў:

— Я ўзяў бы вас, але на цэнтральнай сядзібе кватэр няма.

Папраўдзе сказаць, не чакала Ксеня Пятроўна, што ёй адмовяць. Яна ведала, што тут патрэбны жывёлаводы. Чаму ж яе не бяруць? Столькі ж гадоў працавала даяркай. Добра

працавала, атрымлівала граматы і падзякі. Вось яны, у яе ў руках... Ксеня Пятроўна разгублена маўчала, не ведаючы, прасіць дырэктара або пайсці.

— З электрадаеннем знаёмы? — запытаў раптам нейкі чалавек, які сядзеў у кутку на канапе (гэта быў загадчык аддзялення «Астравок» Навіцкі).

У саўгасе «Бераставіцкі» даільных апаратаў тады не было, ведаць іх Ксеня Пятроўна не магла. І яна захвалывалася: а што, калі з-за гэтага не прымуць.

— Мы даілі рукамі, — адказала Ксеня. — Але я навучуся хутка, я кемлівая, — паспешліва дадала яна.

Навіцкі ўсміхнуўся.

— Няхай ідзе да нас, — звярнуўся ён да дырэктара. — У нас кватэры ёсць.

У той жа дзень пасялілася Ксеня Пятроўна ў невялікім пакоі разам з рабочай Жэняй Самусік. Паклаўшы дачку спаць, доўга сядзела ля акна, глядзела на горад, які здалёку ззяў агнямі, праводзіла вачыма паязды і думала, думала, думала. Там, за асветленымі вокнамі вагонаў, — людзі. Яны спяшаюцца дадому, да сям'і, да работы — туды, дзе іх сталае месца. А як яна? Ці знайшла сваё сталае месца ў жыцці, ці мо' гэта толькі часовы прыпынак?..

Электрадаенне, сапраўды, аказалася не такой ужо складанай справай. Ксеня Пятроўна хутка вывучыла апараты і прыняла групу кароў. Пакуль асвойвалася з новым месцам, з работай, знаёмілася з людзьмі, пра сваё гора не ўспамінала — не было калі. А як абвыклася крыху, яно само пра сябе напамінала. Усплыло з глыбіні душы, цяжкім каменем лягло на сэрца. Усё перажытае паўстала зусім у іншым святле. І зразумела тады Ксеня Пятроўна: мінулае назаўсёды застаўся там, адкуль яна прыйшла. Тут пра яе не ведаюць нічога — ні добрага, ні благага. І меркаваць пра яе будуць па справах яе цяперашніх, а не па заслугах мінулых. Жыццё трэба было пачынаць спачатку.

Часам кажуць: гэта справа асабістая, а гэта — грамадская, процістаўляючы адно паняцце другому.

Добры лён на 12 гектарах вырасціла звяно Яніны Кажаноўскай з калгаса «40 год Кастрычніка» Столінскага раёна. Звяно закончыла ўборку «беларускага шоўку» і вядзе абмалот яго. З кожнага гектара льнаводцы атрымалі па 8 цэнтнераў валакна і па 6 цэнтнераў сям'я. На здымку: Яніна Кажаноўская.

Фота І. Змітровіча.

Для Ксені Пятроўны яе хатнія справы і работа на ферме даўно ўжо зліліся ў адзіны працоўны дзень. Як з песні слова не выкінуць, так нельга ёй прпусціць ранішняе або абедзеннае даенне, нельга не прыгатаваць і сьнеданне дачцы-школьніцы, не памыць позна ўвечары яе шкарпэткі, хустачку, фартушок. Усё гэта — яе работа, яе абавязак, абавязак маці-працаўніцы. З уласцівай ёй працавітасцю яна не можа пакінуць работу недаробленай, ніколі не дапусціць неахайнасці ні дома, ні на ферме. Гэта мэтанакіраванасць, пэласнасць характару і дапамаглі Ксені Пятроўне знайсці сябе.

Ёй няцяжка было даказаць сваё майстэрства: да гэтага больш дзесяці год даяркай была. Яе не трэба было вучыць, як даць кароў. Наадварот, яна сама нечакана для сябе ператварылася ў настаўніцу.

Штогод у аддзяленне прысылалі студэнтак з Гродзенскага сельскагаспадарчага інстытута на вытворчую практыку. Прымацоўвалі іх, вядома, да лепшых даярак. І вось неяк у пачатку восені брыгадзір Уладзімір Елдашоў прывёў да яе дзвюх дзяўчат у спартыўных касцюмах і сказаў:

— Вось, Ксеня, студэнтка табе прывёў. Практику праходзіць будучы. Ты ім, значыць, пакажы, што трэба.

Некаторыя даяркі неахотна давяраюць сваіх кароў практыканткам: іншая, з гарадскіх, пакуль навучыцца даць — тыдзень пройдзе. А гэта першое карову, яна не аддае ўсё маляко. Але Ксеня Пятроўна ўзрадавалася: паколькі даручылі ёй навучаць студэнтку, значыць лічаць яе добрай даяркай, вераць, што надоі ў яе групе не знізіцца.

Незвычайная была гэта вучоба. Ксеня Пятроўна не вельмі старалася павучаць, ды яна гэтага, напярэда, і не ўмела — тлумачыць словамі тое, што прывычна робяць яе спрытныя рукі, чым поўніцца ў час працы ўся яе істота. Але дзяўчаты хутка, літаральна на другі дзень, схоплівалі асноўнае ў рабоце даяркі.

— З вамі неяк лёгка ўсё атрымліваецца, Ксеня Пятроўна, — гаварылі яны.

А пасля даення кароў, калі студэнткі збіраліся ў чырвоным кутку, надыходзіла чарга Ксені Пятроўны прыслухоўвацца да іх слоў. З гэтых размоў «аб усім» яна выдзяляла і запамінала тое галоўнае, што можа спатрэбіцца ёй у рабоце і на што дзяўчаты па нявыпытнасці не звярталі асаблівай увагі. Напрыклад, калі гутарка зайшла пра «ёлачку», Ксеня Пятроўна зацікавілася яе будовай: хто ведае, можа і самой даведзецца працаваць на ёй. Даярка не памылілася. Сёлета ў аддзяленні ўстанавілі такі апарат.

Ксені Пятроўне хацелася жыць такім жа поўным і цікавым жыццём, як і гэтыя дзяўчаты. Вучыцца ёй, вядома, пазнавата... Але няўжо толькі ў вучобе шчасце? І даяркай жа яна зарабляе не менш за любога агранома або заатэхніка! Атрымаўшы прасторную кватэру, Ксеня Пятроўна абставіла яе добрай мэбляй. Але ад-

ным толькі гэтым не запоўніш жыццё да краёў. Чалавек павінен жыць сярод людзей, а не сярод рэчаў.

З дзяцінства цягнулася Ксеня да людзей, як быццам баялася астацца адна. Ёй не пад сілу было сядзець дома. Яна імкнулася як мага больш быць сярод народа. І цяпер, сагрэтае прастай чалавечай ласкай, увагай, адтала сэрца жанчыны. І ў знак падзякі за ўсё, што знайшла яна тут, Ксеня Пятроўна старалася працаваць так, каб не заслужыць ніводнага папроку людзей, якія прынялі яе ў свой калектыў. Няхай жа не крыўдуюць на яе сяброўкі за тое, што яна абагнала іх па надоях і другі год трымае першыноство сярод даярак раёна. Ды яны, напэўна, і не крыўдуюць, інакш не абралі б яе ў рабачком. Заслужыла павагу Ксеня і сярод камуністаў: яны ахвотна прынялі яе ў свае рады.

Калі сакратар партарганізацыі вучэбнай гаспадаркі Самадахаў упершыню загаварыў з ёю аб уступленні ў партыю, Ксеня Пятроўна з сумненнем паківала галавой:

— Наўрад ці прымуць мяне, Яўген Мікалаевіч!

— Чаму так?

— Ды я ж і Статута не памятаю. Чыталі мы Праграму — усё зразумела. А пераказаць не змагу... Які ж з мяне камуніст атрымаецца!

— Дарэмныя вашы сумненні, Ксеня Пятроўна, — адказаў Самадахаў. — Праграму трэба не толькі ўмець пераказаць, а галоўнае — выконваць. А вы гэта робіце лепей за іншых.

СЕННЯ Ксеня Курадчык затрымалася на цэнтральнай сядзібе: зацягнулася пасяджэнне рабачкома. Сонца ўжо кранулася дахаў, калі Ксеня Пятроўна выйшла на шасэ. Прыспешыла крокі: каровы ж нядоеныя! Прасіла сябровак прыгледзецца, калі прыпозніцца. Але толькі не прывыкла яна, каб хто-небудзь яе работу выконваў. Проста з дарогі зайшла на ферму. Глядзіць — каровы прывязаны, даярак ужо няма. Толькі цялятніцу Фэлю Пяцко сустрэла на двары.

— Чаго ты ляціш, як на пажар? — рассяялася тая. — Думаеш, каровы паразбягаліся? Вось яны, усе на месцы! Падоены і накормлены.

— А хто даў?

— Ды хто ж, як не твая Таня. Маладзец яна ў цябе, проста сапраўдная даярка.

Заспяшалася дадому Ксеня Пятроўна. А ў хаце абняла дачку, пачалавала:

— Памочніца ты мая... І не заўважыла, як вырасла!

І так лёгка і спакойна зрабілася на душы ў Ксені Пятроўны. Дачка падрасла, і сяброў шмат. Добра ёй побач з дарагімі яе сэрцу людзьмі, якія заўсёды памятаюць пра яе, чакаюць яе, рады ёй.

В. ЛУКАШЭНКА

Гродзенская вобласць.

Кастусь КІРЭНКА

П Р Ы З Н А Н Н Е

Дзе ні быў — зімой ці летам, —
Дзе ні жыў, дзе ні жыў, —
Па лістах і па прыветах
Не тужыў, не тужыў.

Было бачыць гэтак смешна,
Як адны, як адны
Пішуць ласкава-сучешна
Не лісты — дзірваны;

Як другія — бы машыны,
Без задум, без трывог,
Рассылаюць штохвіліны
«Ах» і «ох», «ах» і «ох»,

Ці як трэція — чакаюць,
Бы ратунку, — пісьма! —
Хоць, здабыўшы, шукаюць
Шчасця ў ім і дарма...

Дзе ні жыў — зімой ці летам, —
Дзе ні быў, дзе ні быў, —
Знаў: ты помніш без прыветаў,
Як і я не забыў,

Знаў: нікчэмна тая ўвішнасць,
Дзе — як раб, чалавек.
Бо не трэба слоў там лішніх,
Дзе ёсць вера на век!

* * *

Туманам лёгкім зноў зацягне гоні.
Падыдзе вечар ціха пад акно,
Тады мне трэба, дружа мой, адно:
Мне трэба, каб гучней твой граў гармонік.

Націсні на павучыя лады.
Пад тваё гранне песню спець хачу я.
Ты ж ведаеш... а мо' яна й пачуе.
І можа прыйдзе любая сцюды...

Ты ж ведаеш... сказаць я аб каханні
Даўно хачу... але хаджу з тугой.
Зайграй жа, браце, мы ж сябры з табой!
Пашлём агністы заклік на спатканне!

Нічыпар ПАРУКАЎ

КАЖУЦЬ, Я — НЕ ПРЫГАЖУНЯ...

(З народнага)

Кажуць, я — не прыгажуня,
Сціпла адзяваюся...
Ох, не ведаю, чаму ж я
Хлопцам падабаюся.

Кажуць, я — не прыгажуня,
Непрыватная сабой...
Чалавек прыгож не тварам,
А характарам, душой.

Знаю, я — не прыгажуня,
Простая калгасніца...
Ой, прыгож і люб заўсёды
Той, хто ў працы славіцца!

Я дзяўчына баявая,
Ростам невысокая.
А сваёю працай шчырай
Відна ўсім здалёку я!

РАБІЦЬ З ДУШОЙ

КАЖУЦЬ, за марай цяжка ўгнацца. Мне здаецца, гэта не так. Варта толькі па-сапраўднаму ўхапіцца за сваю жаданую мару, і ты даб'ешся свайго.

Я не памятаю, аб чым я марыла ў дзяцінстве. Але я лічу, што мара мая, якая здзейснілася цяпер, крочыла разам са мною праз усё маё жыццё, вырысоўвалася спакваля ў той абстаноўцы, у якой я жыла і живу. Я любіла летняе світанне, калі ўсход разліваў сваю казачную барвовасць, любіла першае абуджэнне жыцця вясковай вуліцы, калі вясельны дым з каміноў імкнуўся ў далёкую сінею неба. А вакол так хараша, і трошкі цябе працінала дрыготка ад свежасці, але гнала сон і надавала бадзёрасці на ўвесь дзень. І, як многія дзеці нашай вёскі, я выганяла на пашу карову, шлёпаючы босымі нагамі па прыбітаму начной расой пяску. Можна ўжо тады палюбіла я родныя мясціны, прывязалася да іх усёй душой, а разам з гэтым прыйшла акрэсленая мара назаўсёды застацца тут, унесці часцінку сваёй працы, умення для таго, каб жыццё наша стала яшчэ лепшым, прыгажэйшым.

Помню, разам з дзяўчатамі будавала я кароўнік на цэнтральнай сядзібе саўгаса. Работа нядрэнная, і сяброўкі мае былі задаволены сваім лёсам. Толькі мне нечага несталося. Я адчувала, што месца маё ў жыцці яшчэ не вызначана. Многія дзяўчаты надзеі на сваю будучыню звязвалі з выездам адсюль, з родных мясцін. А мне ехаць нікуды не хацелася. Я ведала, што і тут патрэбны ўмелыя рукі і гарае сэрца.

Рашэнне прыйшло само. Яно не было для мяне нечаканасцю. Яно было вынашана ў душы. Скажу шчыра, з нейкага часу я пачала зайздросціць тым, хто працуе на ферме. Мне падабалася, як гаманлівай талакой ідуць дадому жывёлаводы, спрачаюцца, абмяркоўваючы надзённыя свае справы. І я вырашыла ўліцца ў іх калектыў.

Пайшла я спачатку працаваць цялятніцай. Два гады гадала, даглядала маладняк. Любіла я гэту работу, але ўсё яшчэ адчувала, што не на сваім месцы. І вось я стала даяркай. Пачэсная, адказная праца. Кожны дзень я чула па радыё, чытала ў газетах, як цэніцца ў нашай краіне праца даяркі, якіх выдатных поспехаў дабіваюцца многія з іх.

Першыя крокі мае былі нялёгкімі. Памятаю, выдаю я ўсяго адну карову, а мая сяброўка Таня Яшкова ўсё пятнаццаць. Хацелася плакаць ад роспачы. Думалася, што я проста няздатная, што ніколі не асвою гэтую прафесію.

— Нішто не даецца адразу, навучышся, — супакойвалі мяне сяброўкі.

ВЯДОМА, з часам я асвоілася. Ні ў чым не ўступала іншым даяркам. І ўсё ж праца наша нялёгкая. Мы ведалі, якім дарагім для саўгаса з'яўляецца малако. Ведалі і другое: у многіх перадавых гаспадарках на фермы прыходзілі электрычнасць, надзейныя памочнікі чалавека — механізмы. Вялікае малако — гэта вялікая механізацыя.

Памятным быў для мяне дзень, калі выклікалі мяне і маю сяброўку Зіну Сідарэнка ў кантору саўгаса і прапанавалі ехаць вучыцца электрадаенню да перадавой даяркі Пастуховай з саўгаса «Падалессе» Рэчыцкага раёна. Прывезла нас машына ў «Падалессе» і паехала назад. Засталіся мы сярод чужых, незнаёмых людзей. Але нас цёпла сустрэлі. Пастухова вучыла працэсу электрычнага даення, знаёміла са складанымі апаратамі. Толькі тут мы ўбачылі, якія выгоды нясе гаспадарцы механізаванае даенне.

Натхнёныя вярнуліся мы ў родны саўгас. Нас чакала новая, цікавая справа. Быццам крылы выраслі ад усведамлення таго, што праца наша — гэта ўжо не тая адвечная праца даяркі, у якой галоўнае — спрытнасць тваіх рук, але і разумовая, якая патрабуе пэўных тэхнічных ведаў і здольнасцей.

Неўзабаве на цэнтральнай сядзібе пабудавалі круглы кароўнік, у якім былі абсталяваны дзве даільныя ўстаноўкі тыпу

«ёлачка». На адной з іх я і пачала асвойваць электрычнае даенне. Скажу адразу — цяжкасці былі неверагодныя. Варта было ўключыць апараты, як ад аднаго шуму іх каровы ўцякалі куды толькі маглі. А трэба ж было загнаць карову ў спецыяльную клетку, надзець гэты шумлівы апарат на саскі. Не тое слова — загнаць. Мы цягнулі карову, цягнулі з усіх сваіх сіл. Цяпер пра гэта нават смешна ўспамінаць. Трэба

было прывучыць і выдаіць сто кароў. Сто кароў на адну даярку. Гэта нямала. Часам думалася, што дарэмна гэта справа, што ніколі нашых кароў не прывучыш да апаратаў. Пра гэта гаварылі і сяброўкі, якія былі прызначаны мне ў дапамогу. Але згадзіцца з імі — значыць прызнаць сваю бездапаможнасць, згубіць веру ў тую вялікую справу, якой я ўжо жыла.

— Нічога, дзяўчаткі, — супакойвала я, — хутка яны самі будуць бегаць у клеткі, каб іх толькі выдаілі.

Мы смяяліся і плакалі. Але рук не апускалі. У клеткі, дзе жывёла даілася, мы сыпалі муку, клалі іншыя прысмакі, абы толькі каровы самі ішлі туды. Да позняй ночы корпаліся, пакуль выдойвалі ўсіх. Хутка справа пачала ладзіцца. Каровы пакрысе прызыкалі да апаратаў, стаялі больш спакойна. Мы стараліся захоўваць на ферме строгі распарадак, у адзін і той жа час кармілі жывёлу, даілі. І якая радасць была для кожнага з нас, калі аднойчы каровы, пачуўшы гул вакуумных устаноў, самі, без прынуку, пайшлі на даільную пляцоўку. Рэфлекс, на які мы так спадзяваліся, даў сябе знаць. Адразу павялічыліся і надой.

ЦЯПЕР усе цяжкасці засталіся ззаду. За паўтары-дзве гадзіны я выдойваю сто кароў. Даільная ўстаноўка абсталявана так, што адразу доіцца дзесяць кароў. Я толькі хаджу па крузе, што ў цэнтры ўстаноўкі, і наглядаю за апаратамі, своєчасова падключаю і адключаю іх. Некалькі мінут — і карова выдаена, выдаена чыста. Мае памочніцы Феня Кавалёва, Еўдакія Таргаўцова, Тацяна Яшкова толькі паспываюць выганяць і заганаць кароў у клеткі. Цяпер жывёла гэтак жа не хоча, каб яе даілі рукамі, як раней электраапаратамі.

Зусім нядаўна здзейснілася яшчэ адна мая заветная мара — я стала членам вялікай партыі Леніна. Гэта другая радасць, якая да краёў перапаўняе ўсю маю істоту і разам з тым абавязвае працаваць яшчэ лепш, змагацца і пераадоўваць любыя цяжкасці.

Не так даўно ў нашых газетах быў апублікаван артыкул вядомай звеннявой з Украіны Героя Сацыялістычнай Працы Надзеі Рыгораўны Заглады «Даражыце гонарам хлебараба». Шмат думак і пачуццяў выклікаў гэты артыкул у кожнага з нас. І ў нашым саўгасе побач з тым добрым, што прыйшло ў апошнія гады ў выніку прынятых мер партыі, ёсць многа яшчэ адмоўнага, што часам псуе настрой і што ляжыць на сумленні асобных людзей. Я ўжо колькі разоў заводжу гутарку пра тое, што трэба больш рашуча мяняць наш дойны статак — асобныя каровы ўжо такія старыя, што з іх малака, як з таго быка. Скажу і пра тое, што не заўсёды нашы кіраўнікі клапацяцца, каб чалавек мог не толькі добра папрацаваць, але і адпачыць. А клуб жа наш, нават на цэнтральнай сядзібе, смеху варта. Нават брыдка каму-небудзь паказаць. Вось чаму моладзь часта і не хоча заставацца ў вёсцы. А я так лічу: чалавек цяпер не можа быць сыты адным хлебам. Дай яму і вялікую культуру. Тады ён і працаваць будзе лепш. А гэта ў нас не зусім яшчэ ўлічваецца.

Заўсёды і ва ўсім быць сумленным, калі рабіць што-небудзь, дык рабіць з душой, не дзеля справаздачы, а дзеля свайго гонару — вось чаго нам трэба яшчэ дабівацца. Ад гэтага залежыць наш поспех.

Надзея АНДРЭЙЧЫКАВА,
даярка саўгаса «Мяркулавічы»
Чачэрскага раёна.

Надзея Андрэйчыкава.

У МІНУЛЫМ годзе ў Польскай Народнай Рэспубліцы выдадзена кніжка «Вера Харужая», дзе сабраны лісты, артыкулы, запіскі слаўнай патрыёткі і ўспаміны аб ёй. Змешчаны ў кнізе і апошні ліст з Віцебскага падполля. Ён належыць пяру не В. З. Харужай, а яе лепшай сяброўкі Соф'і Сяргееўны Панковай. Ліст адрасаваны 13-гадоваму сыну Панковай — Аляксею.

Лёс гэтых выдатных дачок Беларусі вельмі падобны адзін на другі, а іх жыццёвыя шляхі настолькі цесна перапляліся, што цяжка гаварыць пра адну з іх, каб не закрануць імя другой. Таму перш, чым прывесці тэкст ліста, хочацца раскажаць чытачам пра самую Панкову — гэту мужнюю жанчыну, якая, як і Вера Харужая, да апошняй гадзіны

склаўшы рукі. Соф'я Сяргееўна вяла заняткі ў школе палітграматы, прымала актыўны ўдзел у барацьбе палітзняволеных супраць увядзення новага турэмнага статута, які ліквідаваў усе правы палітычных вязняў і прыраўноўваў іх становішча да крымінальных злачынцаў.

Духовная прыгажосць і маральная чысціня гэтай сціплай жанчыны вельмі прывабілі В. З. Харужую, якая таксама адбывала ў гэты час пакаранне ў «Фардоне». Клопаты па выхаванню дзіцяці ў змрочных, волкіх казематах і мужнасць, з якой пераносіла маладая маці растанне з сынам, краналі Харужую да глыбіні душы. На дзіва розныя па характару і тэмпераменту, яны моцна пасябравалі.

У канцы 1932 г., пасля адбыцця тэрмі-

Соф'я Сяргееўна Панкова.

Лісты з няволі

I. ХАЎРАТОВІЧ

свайго жыцця была верная сваёй Радзіме, свайму народу.

Нарадзілася Соф'я Панкова 27 верасня 1902 г. у вёсцы Міхалін Косаўскага павета. Хутка сям'я пераехала ў пасёлак Нёман, дзе на гуце працавалі бацька і браты. У час першай сусветнай вайны сям'я Панковых, як і многія мільёны бежанцаў, доўга блукала па розных гарадах Расіі. Напярэдадні Кастрычніцкай рэвалюцыі 15-гадовая Соня працавала ўжо шліфавальшчыцай на адным з маскоўскіх заводаў. 4 лістапада 1919 г., калі ёй ледзь споўнілася 17 год, уступіла ў Камуністычную партыю. Працавала, ваявала, вучылася. Займаючыся ў Маскоўскім педінстытуце, яна зблізілася з некаторымі дзеячамі Кампартыі Польшы і Заходняй Беларусі. Гарачае жаданне вярнуцца ў родныя мясціны, каб змагацца і ўздымаць свой народ на барацьбу за вызваленне ад прыгнёту, прывяло яе зноў у Заходнюю Беларусь.

З 1927 года там і пачалася яе падпольная дзейнасць. Панкова ўзначальвала аддзел Брэсцкага акруговага камітэта КПЗБ, працавала ў Беластоцкім ваяводстве, у гарадскім партыйным камітэце Пінска. Яна многа рабіла для агульнай справы барацьбы за вызваленне працоўных Заходняй Беларусі ад прыгнёту польскіх памешчыкаў і капіталістаў. Партыйныя яе клічкі «Маруся», «Валюта», «Антолька» сталі вядомыя значнаму кругу камуністаў, якія і вылучылі яе дэлегатам на I з'езд Кампартыі Заходняй Беларусі.

22 лістапада 1928 г. разам з некаторымі камуністамі была арыштавана і Антаніна Карловіч (пад гэтым прозвішчам судзілі С. С. Панкову). У выніку адсутнасці яўных доказаў Пінскі акруговы суд прыгаварыў яе ўсяго да... 4 гадоў строгай турэмнай ізаляцыі. Кару Панкова адбывала спачатку ў Пінскай, а пасля ў Цэнтральнай жаночай турме «Фардон». У няволі, у камеры Пінскай турмы ў Соф'і Сяргееўны нарадзіўся сын. Першы год жыцця Аляксея прайшоў за турэмнымі кратамі, без паветра, без сонца. У пачатку лета 1930 г. маці дабілася ад пракурора дазволу перадаць сына на выхаванне бабцы.

Палітзняволення і ў турме не сядзелі,

ну, С. С. Панкова была вызвалена і зноў пачала прымаць удзел у падпольнай рабоце. Праз тры гады новы арышт. Гродзенскі акруговы суд прыгаварыў яе на гэты раз да 12 гадоў строгага зняволення.

Верасень 1939 года прынёс вызваленне ўсім працоўным Заходняй Беларусі. Прынёс ён вызваленне і Соф'і Сяргееўне Панковай.

Айчынная вайна застала Соф'ю Сяргееўну ў Беластоку, дзе яна ўзначальвала гарком МОПРа. Цяжкі быў у тыя дні шлях на Усход. Фронт некалькі разоў пераганяў адступаючых. Толькі ў лістападзе 1941 г. С. С. Панкова зноў сустрэлася з сынам ва ўральскім гарадку Троицк.

Але жыць у бяздзейнасці ў такі суровы час яна не магла. Летам 1942 г. у Маскве зноў сустрэліся былыя рэвалюцыянеркі заходнебеларускага падполля — Харужая і Панкова. Харужая ў гэты час ўзначальвала групу дзяўчат, якая рыхтавалася да работы ў тыле фашысцкай арміі.

Зноў пакінуўшы сына, з якім за ўсе 13 гадоў была разам толькі 18 месяцаў, Соф'я Сяргееўна накіравалася з гэтай групай у Віцебск. 13 лістапада 1942 г., у самы разгар работы па наладжванню Віцебскага партыйнага падполля, фашысты арыштавалі яе разам з Харужай, і абедзве яны загінулі як верныя салдаты партыі.

Ніжэй мы друкуем пісьмо С. С. Панковай да сына.

...А зараз хачу паразмаўляць з табой, мой сын! Сёння шмат думаю аб табе, аб сабе, аб усім. Учыніла агляд усяго свайго жыцця. Таго, што было, не шкадую. Шмат, вельмі шмат перажыла, перажыла цікавага. Зразумей, Алёша, усе 25 гадавін (Кастрычніка) праводзіла свядома як вялікае маё свята...

У 1917 годзе я была толькі на год старэй, чым ты зараз. Жыла ў Маскве, дзе юнкеры, белавардзейцы ўпарта змагаліся за захаванне сваёй улады. Баі былі жорсткія. Аднак праз тыдзень лютай барацьбы задушылі мы юнкераў, бо да барацьбы за волю пайталі ў Маскве ўсе людзі працы, маладыя і старыя, нават дзеці. Калі на ву-

ліцах Масквы ішлі баі, на нашай фабрыцы быў скліканы мітынг. Зброю раздавалі толькі тым, хто ўмеў ёю карыстацца. Астатнія патрабавалі: «Мне дайце, дайце мне заданне!..» Кожны хацеў чым-небудзь дапамагчы. Старшыня фабрычнага камітэта, балшавік, сабраў нас, дзетвару, і сказаў: «Юнкеры ўлазяць на дахі і адтуль страляюць па нас з кулямётаў. Трэба пільнаваць, каб ніводзін нягоднік не трапіў у нашы дамы». Мы былі шчаслівыя, што нам даручана заданне. У нашым доме я разам з адным нашым хлопцам дзяжурыла тры ночы. На працягу гэтага часу, не заплюшчваючы вачэй, сядзелі мы ля дзвярэй на ганку. Зброі мы не мелі, але трымалі побач сякеру і лом. Кожнага, хто набліжаўся, мы акрыкваалі: «Адыходзь, будзем страляць!» Зараз гэта здаецца смешным, а тады мела значэнне, і немалаважнае.

У наступным годзе, калі мы збіраліся адзначаць гадавіну Кастрычніцкай рэвалюцыі, абавязкова хацелі арганізаваць гэтае святкаванне ва ўласным клубе. А клуба яшчэ не было. Тады сабралася моладзь (гэта было ўжо ў Казельску) і паставіла ачысціць краму і ператварыць яе ў клуб. Колькі ж тады напачуваліся мы! Колькі ж было недаспелых начэй, перш чым памяшканню надалі адпаведны выгляд! І ўсё толькі ў вольны ад працы час — пасля работы і ў часы перапынкаў. А колькі ж было радасці, калі былі закручаны апошнія шрубкі і пакрыты сталы чырвоным сукном...

Алёша! памятай, сын, што чалавек ніколі не адчуе вялікай радасці, калі будзе стаяць у баку ад жыцця народа.

Пазней адзначалі мы Кастрычніцкую гадавіну ў самых разнастайных умовах, але заўсёды — з хваляваннем...

У наступным годзе будзем разам. Веру ў гэта. Толькі старайся быць разумным. Вельмі хачу, каб ты быў сапраўдным маім сынам, такім, якім хацела бачыць цябе...

Памятай, зараз рассталася з табой менавіта таму, што цябе моцна люблю. Хачу, каб быў вольным чалавекам, каб ніколі не пазнаў нядолі і прыгнёту.

...У наступным годзе будзем разам.

ПТУШКА МАГРЫБ

Артур ВОЛЬСКИ

Мал. Г. Віткоўскага

Я НЕ ведаю дакладна, як гэта пісьмо трапіла да майго знаёмага. Ён атрымаў яго, як кажуць, з трэціх рук. Магчыма, гэта былі дзесятыя ці дваццатыя рукі. Праз увесь Туніс, ад самай граніцы з Алжырам да порта на Міжземным моры, прайшло яно без канверта, без паштовай маркі. На яго шляху ўзвышаліся горы, пакрытыя лесам, прасціраліся пяскі, выпаленыя сонцам. Яно скамечылася, пацёрлася ад мноства закрубелых пальцаў, што трымалі яго. Але не згубілася. Яно не магло згубіцца. Людзі з тварамі, як вылітымі з медзі, і чорнымі, бы вугалле, вачыма хавалі яго на грудзях, пад белымі бурнусамі. А перадаючы адзін аднаму, называлі кароткі адрас:

— Каму-небудзь з Расіі...

Савецкі цеплаход, які трымаў курс да берагоў Заходняй Афрыкі, кінуты якар у туніскім порце. На стракатым гаманлівым базары да майго знаёмага падышоў мясцовы жыхар.

— Асалам алейхум!

Ён пачціва нахіліў галаву і жоўтай далонняй правай рукі дакрануўся да таго месца, дзе пад бурнусам павінна быць сэрца... У знак шчырасці.

— Асалам! — адказаў мой знаёмы. Так вітаюцца і ў нас, у Сярэдняй Азіі або на Каўказе.

Тады чалавек працягнуў яму гэтыя лісткі.

Мой знаёмы разумее тое-сёе па-французску. З дапамогай слоўніка і суседзяў па каюце ён пераклаў пісьмо, хаця сказаны ім складзены не зусім на французскі лад. А граматычныя памылкі — ледзь не на кожным слове.

Вярнуўшыся на радзіму, мой знаёмы раскажыў усім пра сваё падарожжа. Завітай і я да яго.

Калі ўсе афрыканскія сувеніры былі не толькі агледжаны, але і абмацаны, ён зноў пасадзіў мяне на канапу, пакрытую паласатай самалійскай посцілкай.

— Ты, браце, часцей сустракаешся з дзецьмі. Вазьмі гэта пісьмо сабе...

Ён працягнуў мне некалькі аркушыкаў жоўтай паперы, спісаных няцвёрдым дзявоцым почыркам.

Я ўзяў пісьмо. Вось яно:

«Мой дарагі сябар!

Прабач, што я турбую цябе. Але з кім, як не з табой, падзяліцца мне сваёю радасцю! Мая радзіма стала свабоднай!

Мы называем Паўночную Афрыку «Джэзірат эль-Магрыб». Гэта значыць — «Востраў Захаду». І яшчэ ў нас гавораць: «Магрыб — як птушка. Цела яе — Алжыр. А крылы — Туніс і Марока». Здарылася так, што крыламі птушка вырвалася на волю, а цела ўсё яшчэ заставалася ў ланцугах. А цяпер, скінуўшы гэтыя ланцугі, яна паляціць высока-высока!

Мне чатырнаццаць год. Я нарадзілася ў гарах Кабіліі. Мае бацькі — кабілы. Яшчэ нас называюць берберамі. Продкі на-

КАШТОЎНЫ НАБЫТАК

У адной з залаў Беларускага дзяржаўнага музея выяўленчага мастацтва выстаўлены новы набытак галерэі — жаночы партрэт работы І. Е. Рэпіна. На дзіва абаяльны, разумны і прыгожы твар, асабліва вочы — глыбокія і ўважлівыя, грацыёзная вольная поза. Крыху нахіліўшы галаву, жанчына сядзіць у крэсле. На ёй чорная, шаўковая сукенка, ззаду зеляніна парку. І сукенка і фон намаляваны абы-як, не па-рэпінску; штосьці не знойдзенае, не закончанае ёсць і ў руках. Але твар і вочы вабяць, прыцягваюць да сябе, у іх хочацца доўга глядзець, здаецца, яны пра нешта гавораць. Хто яна, гэтая жанчына, чым зацікавіла яна ўжо старога і стомленага мастака (партрэт датаваны 1905 годам).

Але калі звярнуцца да незвычайнай біяграфіі той, якая намалявана на партрэце, — вядомай актрысы Марыі Фёдаравны Андрэевай, нявенчанай жонкі А. М. Горкага, — стане зразумела, чаму І. Е. Рэпін натхніўся яе вобразам.

Творчая біяграфія Марыі Фёдаравны — артысткі надзвычай таленавітай і своеасаблівай, якая зачароўвала глядачоў не толькі сваім хараством, але і сілай таленту, акцёрскім тэмпераментам, грамадзянскасцю пафасу, — здасца крыху сумбурнай для тых, хто ведаў яе толькі здалёку, толькі па сцэне. Яна была да самазабыцця ўлюбёна ў тэатр, а дыяпазон яе, шырокі і шматгранны, дазваляў ёй адначасова іграць і Дэдэмону, і лэдзі Макбет, і Вару ў «Вішнёвым садзе»,

і Ірыну ў «Трох сёстрах». Каго б ні іграла Андрэева, яна несла са сцэны вялікія светлыя ідэі, парыў да свабоды, выхоўваючы ў глядача пачуццё агіды да пошласці і безгустоўнасці.

І ў гады рэвалюцыйнага ўздыму краіны, калі ўся сумленая Расія жыла вялікімі думкамі і парывамі, калі вучань і друг Рэпіна В. Сяроў, імкнучыся ўвасобіць вобразы сваіх вялікіх сучаснікаў, малюе партрэты Горкага і Ярмолавай, ужо стары і надужы Рэпін адчуў, што ён не можа стаяць у баку ад жыцця, ад тых падзей, якімі жылі яго сучаснікі. І хоць, магчыма, і не ведаў ён многага пра Андрэеву, як мастак ён не мог не адчуць яе своеасаблівасці і не захапіцца тым вялікім, светлым і дзёрзкім, што было ў гэтай жанчыне. А другое — галоўнае яе жыццё, не вядомае многім нават з тых, хто доб-

шы з давёна-даўна пасяліліся ў Паўночнай Афрыцы. Арабы прыйшлі пазней, у VII стагоддзі.

Ты, напэўна, здзівіўся: адкуль я ўсё гэта ведаю? Мне шанцавала. Я чатыры гады вучылася ў школе. А дзяўчынак зусім нядаўна сталі дапускаць да навукі. Праўда, у нас не было ні шыйткі, ні кніжак. І ў самую непагадзь мы збіраліся пад адкрытым небам. Часам нам перашкаджалі французскія самалёты. Але я ўважліва слухала настаўніка. І шмат запамніла.

Дык вось. Арабы прыйшлі пазней. Але цяпер мы ўсе называем сябе алжырцамі. Нашы людзі разам ішлі ў муджахіды — у партызаны, каб змагацца з французамі. Многія французы таксама нарадзіліся ў Алжыры і лічаць нашу краіну сваёй радзімай. Я нічога не маю супраць іх. Я ненавіджу толькі тых, хто называе нас «пацукамі». Мае суайчыннікі — гордыя людзі і не даруюць абразы! Калі б вайна не скончылася, я таксама пайшла б у муджахіды. Я змагалася б, як Джаміла. Але вайна скончылася. І я рада.

Я радуся, бо змагу цяпер вярнуцца дамоў, у сваю вёску. Я не была там з таго часу, як да нас уварваліся французскія парашутысты. У тую ноч загінуў мой старэйшы брат.

Ён быў кавалём, мой старэйшы брат. Адзіным на ўсю вёску. Ён не ўмеў ні чытаць, ні пісаць і зусім не цікавіўся палітыкай. Але аднойчы, яшчэ ў самым пачатку паўстання, французы схапілі яго і кінулі ў турму. Баяліся, відаць, што ён будзе рамантаваць муджахідам зброю. З турмы ён трапіў у «харкі». Так называюць у нас алжырцаў, якія служаць у французскіх войсках. І мой сярэдні брат назваў яго здраднікам.

У тую ноч атрад харкі быў разам з парашутыстамі. Карнікі спадзяваліся падкрэсіць да вёскі неўпрымкметку. Нішто не парушала цішыні. Нішто не прадракала небяспекі. І раптам пачуўся стрэл. Гэта стрэліў мой старэйшы брат. І мы пачулі яго. І паспелі ўцячы. А ён назаўсёды астаўся там, у ячным полі, недалёка ад роднай вёскі.

Мы знайшлі прытулак у Тунісе. Але хіба маглі мы забыць тое, што здарылася? Вось зараз я пішу гэты ліст, а жонка майго старэйшага брата плача. У яе абарваныя вушы. Французскаму салдату спадабаліся завушніцы. І ён узяў іх.

А ў адчыненыя дзверы я бачу дзяўчынку з каротка падстрыжанымі валасамі, у грубай парванай кашулі, надзетай на голае цела. Яе прывязалі за нагу да калочка, як прывязваюць аслоў. Дзяўчынка стогне, працягвае рукі да неба, уголас плача. І раптам пачынае рагатаць, пляскаць сябе па жываце і зноў плакаць. Гэта пачалося з ёю пасля бамбёжкі каля Сук-Ахраса.

Мой сярэдні брат стаў камуністам. Яны збіраліся ў нашай зямлянцы, маладыя і дужыя хлопцы ў лахманах замест адзежы. Так яны збіраліся і раней, у сваёй вёсцы, калі трэба было што-небудзь абмеркаваць. Яны сядзелі на кукішках, абaper-

шыся аб каменныя сцены або прыціснуўшыся адзін да аднаго, і слухалі старэйшага чалавека, што прыходзіў з суседняга лагера.

Аднойчы гэты чалавек прыйшоў і сказаў усяго два словы: — Сёння... Апоўначы...

Я не ведаю, адкуль у нашых хлопцаў з'явілася вайсковое адзенне. Я не ведаю, адкуль у іх з'явілася зброя, нават аўтаматы. Яны нічога не гаварылі. Нашы людзі не любяць лішне гаварыць. Яны робяць сваю справу моўчкі. І моўчкі ідуць на смерць.

Сярэдні брат паглядзіў мяне сваёй шурпатай далонь па галаве. Вочы яго былі сухія і гарачыя. Я не заўважыла ў іх ні кропелькі суму. І зразумела, які ён рашучы і смелы, мой сярэдні брат. Больш я не бачыла яго. І ўжо не ўбачу ніколі. Ён пайшоў у начную цемрадзь. Ён пайшоў туды, дзе на самай туніска-алжырскай мяжы французы працягнулі драцяную сцяну. Па гэтай сцяне ўначы пускалі электрычны ток. Уздоўж яе вялася нямала дзікоў і зайцоў. Бедныя жывёліны! Яны не ведалі, на якія хітрыкі здольны чалавек у час вайны, і гінулі, як матылі, што торкаюцца ў напаленае шкло газойкі.

Нашы хлопцы прайшлі скрозь сцяну смерці. Але там іх сустрэлі варожыя браневікі. Многія загінулі адразу. А тыя, што прарваліся, наткнуліся яшчэ на адну сцяну пад токам...

Я вельмі любіла свайго сярэдняга брата. Больш за старэйшага. Я доўга плакала. І ўсё не магла зразумець, навошта людзі забіваюць адзін аднаго, чаму яны не могуць аб усім дамовіцца дабром. Але я і тады ўжо ведала, што праўда на нашым баку. І калі б вайна не скончылася, я сама падалася б у муджахіды.

Але вайна скончылася! І хутка я вярнуся ў Туджу, у сваю родную вёску. Вузкай стужкай цягнуцца яе чарапічныя дахі па стромкім схіле Арбала. Як я люблю гэтыя хацінкі, што шчыльна ціснуцца адна да адной, нібы дапамагаючы ўзбірацца на макаўку гары. Адсюль відаць вяршыні Джур-джур. Яны амаль заўсёды пакрытыя снегам. А вакол вёскі — лясныя коркавага дубу. Аліўкавыя, фігавыя, ражковыя дрэвы. Апельсіны, лімоны. О, гэта багатыя куткі! Чатыры разы на год мы збіралі ўраджай бульбы. Але нам самім даставалася не дужа многа.

Мой сярэдні брат у самым пачатку вайны гаварыў:

— Як прагонім французаў — жывём!..

Пазней ён гаварыў ужо інакш:

— Прагнаць французаў — палавіна справы...

Якая ж другая палавіна справы? Гэтага ён не паспеў мне сказаць. Але я даведаюся! Я вельмі любіла свайго сярэдняга брата. І абавязкова даведаюся. Вось толькі дабаруся да роднай вёскі.

Прабач, дарагі дружа, што я так многа адабрала ў цябе часу. Але мой сярэдні брат не раз гаварыў, што рускія лепш за ўсіх могуць зразумець нас. І я хачу, каб ты больш ведаў пра маю радзіму, пра нашых людзей. І трохі — пра мяне.

Можна, ты захочаш напісаць мне, — пішы проста ў Туджу.

Моцна цісну тваю руку і малю алаха, каб ён засцярог цябе ад усіх хвароб і нястач...

У многіх руках пабывала гэта пісьмо. І подпіс, які ледзь змясціўся ўнізе, на самым ражку, амаль зусім зацёрся. Можна разабраць толькі пачатак імя: «Аміна...» І больш нічога.

Я дастаю з шафы геаграфічны атлас і разгортваю карту Афрыкі. Вось яна — птушка Магрыб! Дзюбай п'е салёную ваду Міжземнага мора, а хвостом упіраецца ў бязводныя пяскі пустыні Сахары. Атлас — яшчэ старога выдання. І Паўночная Афрыка пафарбавана амаль уся пад бляклы колер Францыі. Але хутка выйдуць новыя карты. І на іх вольная птушка Магрыб будзе намалёвана ў сваім сапраўдным трохколерным апярэнні.

А. ЯЎГЕНАЎ

ра ведаў Андрэеву, гэта жыццё было сапраўды дзёрзкім, поўным і самаадданым. Дастаткова напамінь аб тым, што яе, свецкую прыгажуню і актрысу, у іншых колах — сярод падпольшчыкаў-бальшавікоў — называлі «Фенаменам», як ахрысціў Андрэеву Уладзімір Ільіч Ленін, і гэта стала яе партыйнай клічкай. Дастаткова ўспомніць, што не толькі зборы з яе канцэртаў, у тым ліку і канцэртаў па Амерыцы, куды яна паехала з Горкім, ішлі ў карысць партыйнай касы, але і жыццё яе належала партыі, і яна не раз рызыкавала сабой дзеля справы, якой шчыра і аддавала службу.

Мастацтва і рэвалюцыя для Андрэевай былі непадзельнымі. Пасля перамогі Кастрычніка яна — актыўны ўдзельнік усіх культурных пачынанняў маладой Савецкай улады, гораха зма-

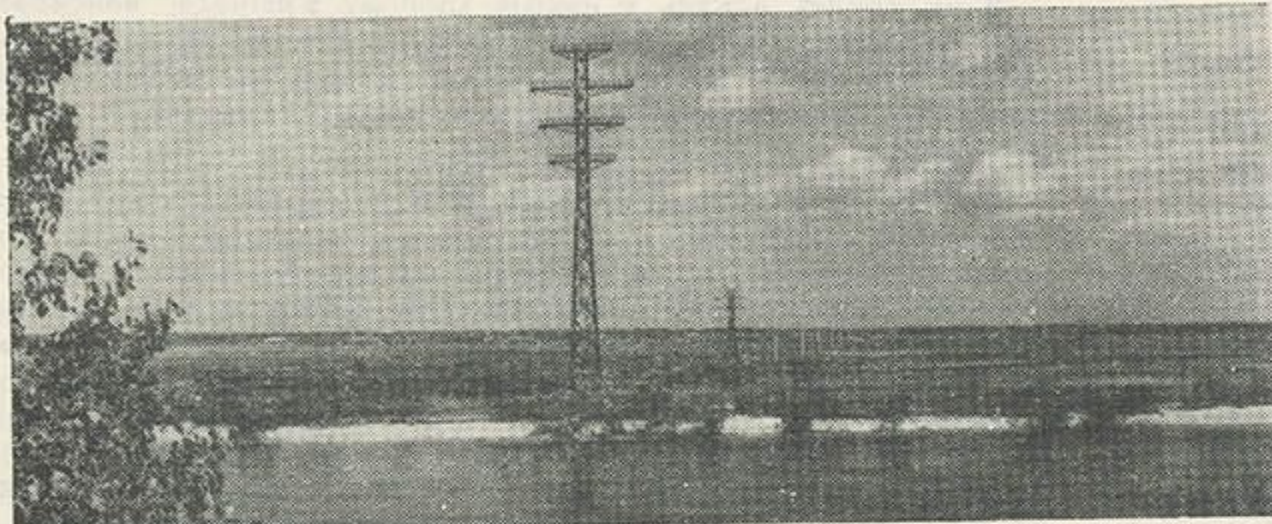
гаецца за новае пралетарскае мастацтва. У 1921 годзе Андрэева ў якасці камісара экспартнай савецкай камісіі за мяжой прабівае дарогу першым савецкім фільмам, прапагандуе за рубяжом маладое савецкае мастацтва.

Не выпадкова партрэт М. Ф. Андрэевай, які знаходзіўся дагэтуль у прыватнай калекцыі, прыцягнуў увагу не толькі нашага музея, ён быў прадметам спрэчак паміж такімі прэтэндэнтамі, як Дом Горкага ў Маскве і Усерасійскае тэатральнае таварыства.

У нашай карціннай галерэі не многа работ І. Е. Рэпіна, і гэты партрэт, намалёваны з вялікім лірызмам, з'яўляецца надзвычай каштоўным, гэта сапраўды набытак для культуры рэспублікі.

ГЭТА ДАУ НАМ

АНТОН БЯЛЕВІЧ

Усё новыя і новыя лініі высавольтавых перадач уступаюць у строй дзеючых. Электрычнасць трывала уваходзіць у калгасную вытворчасць.

*

БЫЛА нядзеля, а ў полі, садах, агародах ішла ўвільная работа, вёска Жмураўка дружна працавала. З Рэчыцы ў Жмураўку ішоў аўтобус, а ў ім ехала некалькі старых калгасніц.

— Ад бацюшкі? З цэркаўкі? — пацікавіўся ў іх шафёр.

— Сівенькі ды старэнькі бацюшка, нецікава да яго хадзіць, — жартавала старая. — А цэркаўка? — махнула рукою. — Цэркаўка працядня не запіша.

— А чаму ж вы не на рабоце? Старэнькая?

— От яшчэ выдумаў, — пакрыўдзілася калгасніца. — Якая ж я старэнькая? Мне і сямідзесяці няма. Мусіць жа, ты не чытаў, даражэнькі, пра гонар хлебаробскі. Заглада выказала тую думку. Герой Працы Заглада. Патрыётка!

— Ух, старая! — усміхаецца шафёр. — Дык вы ж, цётхна, прапагандыст! Лектар, так сказаць, раённага маштабу.

— А як жа? — вышэй пад-

няла галаву цётка. — От жа да зяця ездзіла ў Рэчыцу, прапагандавала яго, у нашу родную Жмураўку, на нашу зямлю клікала.

— Ну і што? Угаварылі?

— Ат, — зноў махнула рукою калгасніца. — Чуў, сыноч, такую прымаўку: белы снег — ды не сыр, мілы зяць — ды не сын... Адцураўся мой зяць ад зямлі. Туляецца там, у Рэчыцы, па нейкіх складах. Партфель падпаху: я начальнік! А што яму дасць той партфель? А ён жа, мой зяць, хлебаробам быў. А дзе ж хлебароб павінен жыць?

— На зямлі, — адказвае ёй вясёлы шафёр.

— Правільна! — згаджаецца старая.

І гэта «правільна» скажа кожны сумленны чалавек; і гэта «правільна» скажа кожная чыстая душа, шчырае сэрца. Сумленныя, працавітыя людзі добра ведаюць — у наш вялікі час без сумлення і гонару не пражывеш, на спіне суседа ў но-

вае хараство жыцця не ўедзеш. І ў той жа Жмураўцы хлебаробы добра зразумелі, што калгасная зямля, калі ў яе ўкласці дбалую працу, шчырасць і ўсё ўмельства ўкласці, — дасць значна больш, чым тая сотка за тынам пад вокнамі. І людзі працуюць, стараюцца на калгасным полі, на калгасных лугах, на фермах.

А як раней было?

Закончыць хлопец або дзяўчына сярэдняю школу — грашовай пасады шукае. На пошце або ў цырульні сядзіць у Рэчыцы. Старыя толькі ў калгасе. Сеяць трэба, а на полі не відаць сейбітаў. Цыбулю, радыску, памідоры ды бульбу-скараспелку вырошчваюць за ўласнымі тынамі.

— Ат, пражыву неяк, — гаварыў дзядзька са Жмураўкі. — Дзеці ў горадзе прыладкаваліся, а мне са старою многа не трэба. Пражывём так-сяк.

І пражывалі «так-сяк». Прыйдзе на рынак з пучком цыбулі або капуснай расады і «гандлюе» цэлы дзень. Як гаворыцца, адзін на калгасным полі плячэцца цэлы дзень, а другі — віль у цянік. Мятлою б такіх: акыш! Акыш на поле, на сенажаць, на работу ў брыгаду, звяно!

Мятлою, праўда, ніхто нікога не гнаў, а само жыццё, новае, разумнае ўладкаванне гэтага калгаснага жыцця запалілі жывы агеньчык у сэрцы хлебараба, натхнілі яго на шчырую, вялікую працу ў арцельным калектыве.

ПРЫЕМНЫЯ, вялікія перамены ў Жмураўцы, у прыгожай вёсцы над паўнаводным Дняпром. Нядаўна яшчэ быў толькі падмурак, а сёння светлы мураваны будынак клуба ўзвышаецца, а ў гэтым клубе стацыянарная кінаўстаноўка, бібліятэка, вялікая зала на трыста месц, пакой для гурткоў мастацкай самадзейнасці, чытальня. Людзі прыходзяць чытаць кніжкі, газеты, часопісы. А як усё з густам

абсталявана, аформлена. У прасторным фале на сценах дыяграмы калгаснага росту, партрэты тых перадавых, лепшых людзей, якія сваімі рукамі ўздымаюць калгасныя ўраджай, павялічваюць надой малака, якія сваёй шчыраю працай куюць шчасце на зямлі калгаснай.

Тут і партрэт Нікалайчык Аляксандры Маркаўны, знатнай звеннявой па льну. Цяпер ужо лён падываецца са сцелішча даводзіцца да ладу. Добры, высокі, умалотны лён вырасціла дружнае звяно.

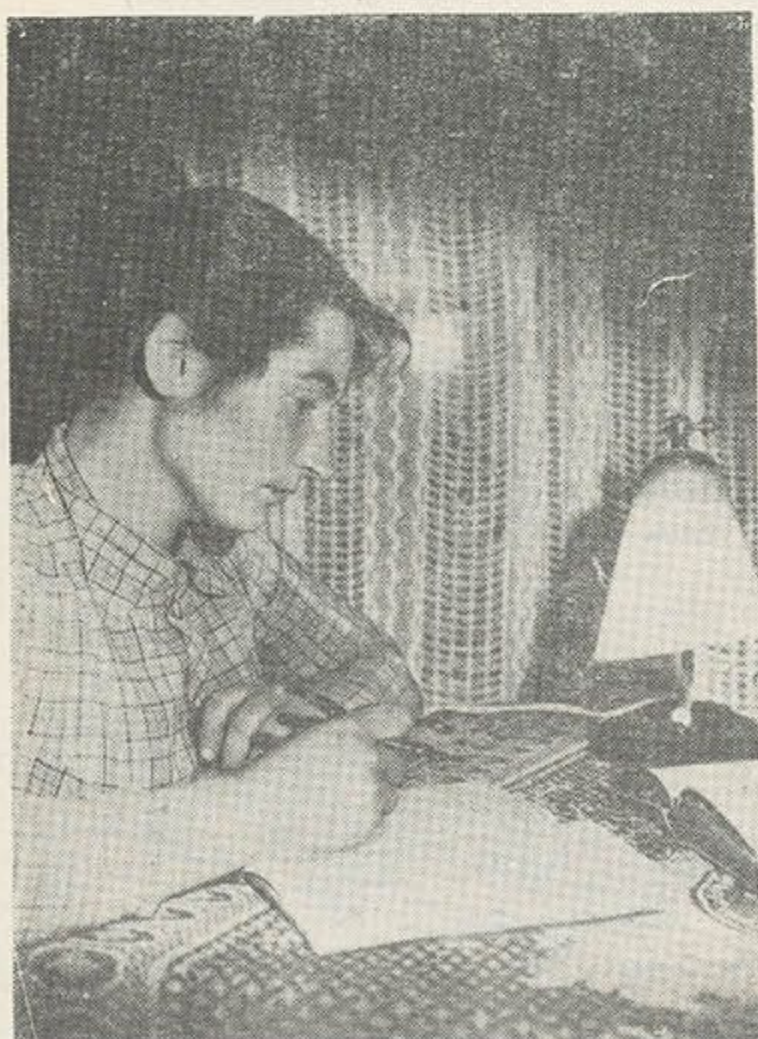
А колькі працы, ўмельства, шчырасці ўкладзена ў тыя палеткі, дзе летам калыхаліся блакітныя азёры льну! Халодная, дажджлівая была вясна. Прыляцелі жаваранкі, прыляцелі буслы, але не прынеслі на сваіх крылах цяпла. А час не чакае. Сеяць трэба, а сеяць нельга, зямля глёўкая, па каленна гразі ў нізінах. На вышэйшых мясцінах, на ўзгорачкі карабкаюцца, буксуюць трактары. Гудзе, рэчка поле. Трошкі пацяплела. Падсохла поле. Вяселей на сэрцы. Але зноў насунуліся хмары, ахінулі неба. Занудзілася звеннявая: «Дзе ж ты, вясна? Дзе ж ты заблудзілася? Сеяць жа трэба».

Зноў трохі пацяплела. Адсяяліся. Лён дагледжаны, падкормлены. Закучаравіўся, пайшоў у рост. Дружнай закіпела работа на лянных загонах. Вясёлая ідзе разоркаю між лёну Аляксандра Маркаўна.

Прапалолі яго, яшчэ раз падкармілі, яшчэ раз прапалолі. Усход сонца страчала дружнае звяно ў лёне, добрай ночы яму жадала, калі ўжо сонца хавалася за лесам. І так з дня ў дзень, і так праз вясну і лета аж да самай да спелай восені. І лён вырас, парадаваў калгасных хлебарабаў...

ПАРАДАВАЛІ свой родны калгас добрай, шчырай працай на свінаферме Лідзія Андрэўна Гапоненка, а на птушкаферме Лідзія Смалянчук. Іхнія партрэты таксама ўпрыгожваюць тое фале калгаснага клуба. А ў клуб заходзяць праслаўленыя свінаркі, даяркі, трактарысты, камбайнеры. Яны нібыта і не пазіраюць, не заўважаюць тых уласных сваіх партрэтаў на сцяне, а ўсё-такі ім прыемна ўсведамляць, што шчырая праца праславіла іх, вылучыла ў лік лепшых, перадавых, знатных людзей калгаса.

Нельга не сказаць добрага,

У наш бурлівы век нельга не вучыцца. Веды, глыбокія, грунтоўныя, патрэбны ўсім — і рабочым і вучоным, і хлебаробам. Калгасніца Аляксандра Нікалайчык вучыцца завочна ў Горацкай сельскагаспадарчай акадэміі.

*

КАСТРЫЧНІК

пена. У пра-
ценах дыя-
посту, парт-
х, лепшых
імі рукамі
ія ўраджаі,
іі малака,
аю працай
ямлі калгас-

Нікалайчык
уны, знатнай
Цяпер ужо
са сцелішча
ду. Добры,
ён вырастці-

умельства,
а ў тыя па-
калыхаліся
мну! Халод-
была вясна.
нікі, прыля-
не прынеслі
апла. А час
эба, а сеяць
кая, на кале-
На вышэй-
згорачкі ка-
оць тракта-
поле. Трош-
охла поле.
Але зноў
ахінулі не-
звеннявая:

Дзе ж ты
жа трэба». —
дзяпела. Ад-
джаны, пад-
равіўся, пай-
ней закіпела
ных загонах.
окою між лё-
аркаўна.

шчэ раз пад-
прапалолі.
ала дружнае
рай ночы яму
сонца хавала-
к з дня ў
вясну і лета
пелай восені.
даваў калгас-

свой родны
ай, шчырай
свінаферме
Гапоненка,
Лідзія Сма-
рэты таксама
е фае калгас-
ў клуб за-
ення свінар-
рысты, кам-
ыта і не пазі-
ажуюць тых
рэтаў на сця-
рыемна ўсве-
чырая праца
пучыла ў лік
вых, знатных
аць добрага,

сардэчнага слова і ў адрас
працавітай сям'і Ганны Анд-
рэўны Нікалайчык. Гэта пажы-
лая калгасніца ўсю душу ўклад-
вае ў працу, у жыццё калгаса.
Яна сваю вялікую любоў да
зямлі, да арцельнай гаспадаркі
перадала сваім дочкам. Закон-
чыўшы сярэдняю школу, яны
працуюць на родных палетках.
Дачка Шура завочна канчае
заатэхнічны факультэт Горац-
кай сельскагаспадарчай акадэ-
міі.

І нельга пералічыць такіх
слаўных людзей у Жмураўцы.
Вось такія людзі высока ўзды-
маюць на сваіх руках славу
і гонар хлебараба. Іх высокая
свядомасць — гэта залаты за-
пас, які не размяняеш на ка-
пейкі.

Ідзе залатая восень па зямлі
калгаснай.

Восень пахне атаваю,
Прэсным лісцем бяроз.
Восень з добраю славаю
Заручыла свой лёс.

Расцягнула гармонікі —
Іскры ў яркіх мяхах,
Аж на вільчыках конікі
Б'юць у гонтавы дах.

Восень напоўніла Жмураўку
водарам садавіны. Вельмі мно-
га тут садоў. Чырвонымі, яс-
нымі наліўнымі зоркамі выгля-
даюць яблыкі з пажоўклага
лісця дрэў.

Восень напоўніла Жмураўку
духмянам пірагоў, пахам све-
жага хлеба з новага ўраджаю.
А праз гэты водар і духмян
плывуць нагруканыя яблыка-
мі, бульбаю, збожжам, капу-
стаю грузавікі, рыпцяць падво-
ды. А праз гэты водар бягуць
тэлеграфныя слупы, нясуць у
хаты, дамы, клубы, школы
электрычнае святло, нясуць
музыку, песні з Масквы, Мін-

ска, Гомеля. Ідуць у школы
дзеці калгаснікаў.

Прыемна на ўсё гэта ха-
раство пазіраць гаспадару
калгаса Антону Сяргеевічу
Волкаву.

— Расцём, багачеем, — га-
ворыць ён. — Глядзіце, якія
чароды гусей плаваюць, якія
чароды кароў, свіней на на-
шых фермах. А вунь у якіх
вянках садоў нашыя дамы,
школы. Кожная калгасная
сям'я выпісвае газеты, часопі-
сы. Сам горад, гарадскі быт,
як гаворыцца, прыйшоў
у калгасную хату. Уключай тэ-
левізары і, калі ласка, глядзі
спектаклі, кінакарціны.

«Сорак год Кастрычніка» —
так назвалі мы свой калгас.
А чаму? А таму, што гэта было
ў саракавую гадавіну вялікага
свята, таму, што Кастрычнік
даў нам магутныя крылы для
палёту ў новае жыццё.

Сорак пятую гадавіну калгас
страчае ў поўным росквіце
сіл, упэўнена ідзе дарогай Ле-
ніна ў сваё поўнае шчасце пад
сцягам Кастрычніка.

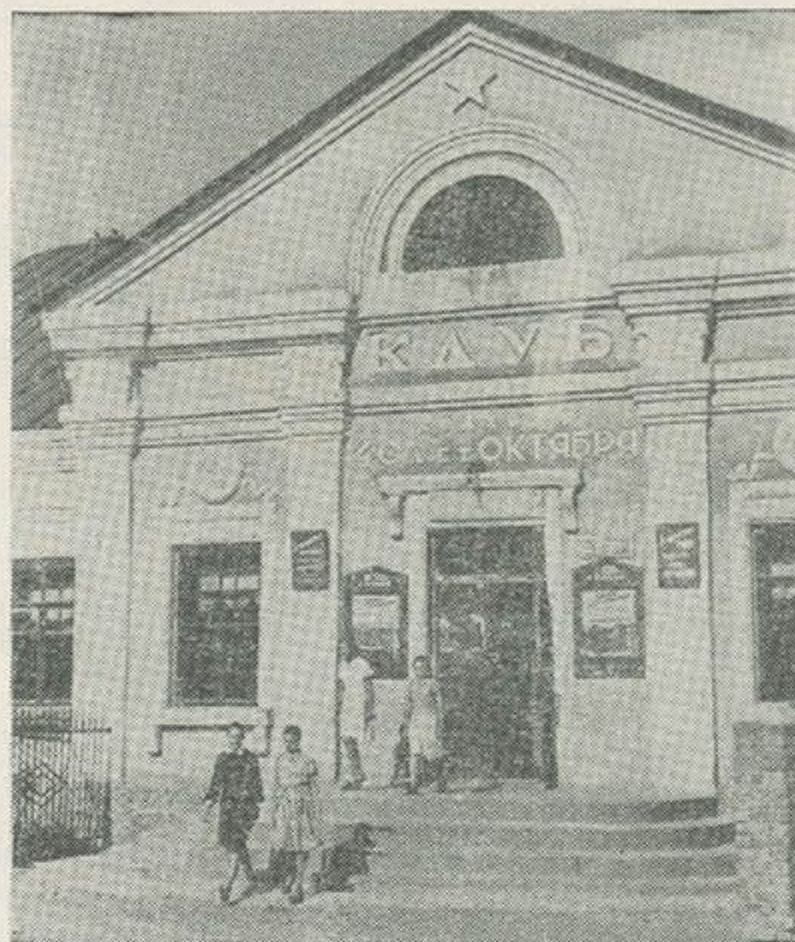
Весела, радасна на сэрцы
хлебараба!

Карагоду вясельнаму
Восень плошчу дае,
Завяршае арцельныя
Восень справы свае.

І хоць журавы і дзікія гусі
пацягнулі на крылах бабіна
лета за мора, хоць восень
асыпае жаўталісце з гаёў і
дуброў, — у нашых сэрцах
спяваюць салаўі, у нашых
сэрцах вясна-красна, вясна ча-
лавецтва, якую нам даў, з
якою нас навікі парадніў Вя-
лікі Кастрычнік 1917 года.

І мне, як пазту, хочацца сла-
віць гэту вясну чалавецтва,
святло рэвалюцыі яшчэ і гэты-

Вось яно — пярнатае царства, якое дае калгасу не
малы прыбытак. Птушніцы Лідзія Аляксандраўна
Смалянчук і Лідзія Раманаўна Кандраценка клапа-
цяцца аб сваіх шумлівых гадаванцах.

Ёсць дзе калгаснікам
правесці і свой воль-
ны ад працы час: па-
слухаць лекцыю, па-
глядзець кінафільм,
пачытаць кнігу.
Калгасны клуб і
бібліятэка на аглядах
сельскіх культасвет-
установаў не раз адзна-
чаліся як лепшыя.
На здымках: 1. Агуль-
ны выгляд клуба.
2. Бібліятэкар Марыя
Лёгенькая выдае чы-
тачам кнігі.

Фота П. Нікіціна.

мі вершаванымі радкамі, якія
напісаў я, прыгадаўшы прыход
Вялікага Кастрычніка ў наша
сяло.

Цокат, грукат па дарозе,
А з дарогі — пыл густы
На бярозы,
Вербалозы,
На чубатыя кусты.

З хатаў людзі:
— Нашы?
— Нашы!
— Бальшавіцкія палкі!.. —
Пазіраем: промні шашак,
Родных зорак аганькі.

Дзён тых памяць не
забудзе
А ні ў шчасці, ні ў бядзе.
Камісар казаў нам:

— Людзі,
Рэвалюцыя ідзе
З Петраграда,
Ад Кранштата
У кожны горад і сяло.
Ленін даў загад салдатам
Рэвалюцыі святло
І па мору, і па сушы

Несці, дбала шанаваць,
Перадаць у вашы душы,
Вашы сэрцы перадаць.
— Мы бяром святло

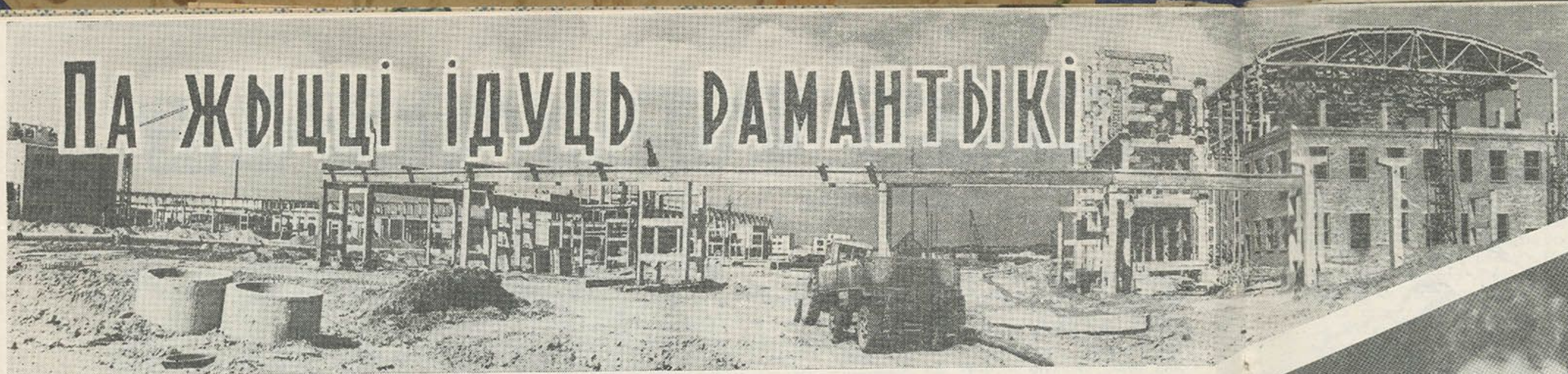
у сэрца,
З рук бацькоўскіх Ільіча.
Пранясём яго
ў бяссмерце! —
І пад шлох кумача
Камісару палкавому
Хлеб падносілі тады.
Камісара к нам, вядома,
Пасылаў сам правадыр...

Час ішоў. Ён перайначыў
І жыццё, і быт, і лёс.
Ільічыны промні бачу
Там, дзе грай быў
ваўкалачы,
Дзе ў дрыгве тапіўся лёс.

Не легенда ходзіць гаём, —
Песня сонцу і вясне:
Рэвалюцыю вітае,
Слава ёй — вясне-красне!

Калгас «40 год Кастрычніка»,
Рэчыцкі раён.

ПА ЖЫЦЦІ ІДУЦЬ РАМАНТЫКІ

Тэкст А. АСТРЭЙКІ

Фота Ф. Бачылы
і А. Перахода.

1

РАМАНТЫКІ няходжаных дарог... Гэта яны першыя прыходзяць на неабжытыя мясціны, туды, дзе яшчэ зусім нядаўна былі пустэчы, голае поле, дрымучы лес ці багністае балота. Яны зведалі ўсё: вятры і туманы, завеі і сонечныя дні... Не, не хныкалі, не падалі ў роспачы ніцма. Толькі яшчэ больш заўзята браліся за працу.

Салігорск, Светлагорск, Белаазерск... Назваў гэтых гарадоў пакуль яшчэ няма на карце. Некалькі гадоў назад сюды прыехалі маладыя, неспакойныя, з камсамольскай пучэйкай, з гарачым сэрцам... Жылі ў палатках, вагончыках, бараках. Працавалі, як кажучы, за дваіх. Прайшло зусім мала часу, і не пазнаць былых глухих мясцін. Прыгожыя карпусы заводаў, электрастанцыі, жылых дамоў, як помнік іх працавітым рукам, узвышаюцца цяпер там, дзе зусім нядаўна былі палаткі...

Ідуць па жыцці маладыя рамантыкі. Ідуць гаспадарскім крокам, смела глядзячы ў будучыню.

ЗДАЕЦЦА, толькі ўчора прыйшлі яны на бераг старой Бярэзіны, каб узводзіць тут завод штучнага валакна, — тэхнік-будаўнік Тоня Набеда і рабочы Віктар Каранкевіч (здымак 2). Тоня — пасля сканчэння Мінскага будаўнічага тэхнікума, Віктар — пасля дэмабілізацыі з радыё Савецкай Арміі. Нявыпытныя, нерашучыя. Час і людзі былі для іх настаўнікамі. А цяпер Тоня і Віктар называюць лепшымі сярод будаўнікоў.

Пасля заканчэння дзесяцігодкі сустрэліся на будоўлі Ларыса Шыманоўскай і Ольга Караняка (здымак 7). Працавалі рознарабочымі, затым вучнямі муляраў. «Працавітыя дзяўчаты, выдатныя людзі», — гэта гавораць цяпер пра іх таварышы.

Неўзабаве вырас тут цудоўны горад Светлагорск. Шырокія, прасторныя вуліцы. Магазіны, яслі, Дом культуры патанаюць у зеляніне. Хто цяпер пазнае ў гэтым сапраўды сучасным горадзе некалі пыльны і брудны пасёлак Шацілкі!

12 Але галоўнае — гэта людзі. Прыгожыя сваімі справамі, сваімі штодзённымі працоўнымі подзвігамі.

СЛАВЯЦЬ край наш сваёй працай стваральнікі Гродзенскага азотнакулага камбіната. Сюды, у ціхі, старажытны горад, два гады назад прыехалі з камсамольскімі пучэйкамі неспакойныя рамантыкі.

Сярод іх была і Ніна Сімчук (на здымку 1). Яна авалодала спецыяльнасцю муляра, з сябрамі ўзводзіла тут сцены многіх будынкаў. Дзяўчына бачыла, што многія яе сяброўкі авалодалі складанымі машынамі. Захацелася і ёй, каб машына была падручна яе рукам. Калі быў абвешчаны набор на курсы машыністаў вежавых кранаў, Ніна падалася туды. На «выдатна» скончаны курсы. І зноў дзяўчына сярод сваіх сяброў. Толькі ўжо ў яе руках не кельма, а штурвал пад'ёмнага крана.

Выдатна працуюць людзі, бо ведаюць — так трэба. Трэба ў бліжэйшыя гады падняць урадлівасць палёў — такую задачу ставяць партыя і ўрад перад хлебарабамі. А для гэтага неабходна многа ўгнаенняў, выпускаць жа іх будуць на Гродзенскім азотнакулавым заводзе. Хлебарабы чакаюць іх. Вось чаму мантажнікі і будаўнікі прыкладаюць усе намаганні, каб завод ужо ў будучым годзе даў першую прадукцыю. Вось чаму за два гады так хутка выраслі карпусы завода, панараму якога вы бачыце на здымку ўверсе. І хлебарабы ведаюць, што будаўнікі іх не падведдуць: неабходныя для гаспадаркі мінеральныя ўгнаенні паступаць на палі дзятэрмінова.

НЕ падвялі ж іх будаўнікі Салігорскага калійнага камбіната. За кароткі час на Случчыне ўзняліся карпусы калійнага камбіната, першыя тысячы тон сільвініту былі падняты «на-гара», адпраўлены на калгасныя палеткі.

Валя Трацэўская (на здымку 3) малое дачыненне мае да былых выдатных подзвігаў будаўнікоў і шахцёраў. Яна зусім нядаўна прыехала на будоўлю. Скончыла хімічны факультэт БДУ. Працоўнае жыццё толькі пачынаецца, і подзвігі яшчэ ўперадзе. Дзяўчына ганарыцца тым, што давалася працаваць побач з такімі выдатнымі людзьмі, кожны будзённым дзень якіх — подзвіг. Радуюцца за іх Валянціна Трацэўская, галоўны хімік хіміадаачысткі цэц.

2

РАДУЮЦЦА і рабочыя Полацкага нафтаперапрацоўчага завода. Добры настрой і ў дзяўчат-ізапіроўшчыц з брыгады, якая змагаецца за званне камуністычнай і кіруе якой такі цудоўны чалавек, як Жэня Купрыянава (на 6 здымку трэцяя справа). Падстава для радасці ёсць. Крыху больш чатырох год прайшло з таго часу, як на беразе Заходняй Дзвіны забяляліся першыя палаткі будучых навасельцаў, а наваколле напоўнілася вясёлым гоманам, гукамі гармоніка і песнямі. Чатыры гады мінула — і не пазнаць гэтых месц. Прыгожыя дамы, гмахі нафтаасховішчаў, карпусы завода выраслі тут. Дарытлівыя пацягнуліся да ведаў. Тэхнікум жа для іх адкрылі, школы рабочай моладзі. Першыя выпускнікі філіяла Мінскага палітэхнікума на «Нафтабудзе» (злева направа на здымку 5) тынкоўшчыца Таіса Цітова, цясляр Іван Іванько, лабарантка завода жалезабетонных вырабаў Галіна Лукша, бетоншчыца Люда Травіна і цясляр Віктар Блышко ўжо рыхтуюцца да знамянальнай у сваім жыцці падзеі. Праз два месяцы — абарона дыпломнага праекта. А там яшчэ адна вялікая радасць чакае іх. 7 лістапада полацкі «Нафтабуд» павінен даць першую прадукцыю. І да гэтай слаўнай даты рыхтуюцца ўсе.

ВЫДАТНАЙ падзеяй будзе адзначан гэты год і ў рабочых Бярозаўскай ДРЭС. Заб'ецца сэрца другога турбагенератара, паб'яжыць ток на правадах. М. С. Хрушчоў, выступаючы на ўрачыстым мітынгу ў гонар адкрыцця Крамянчускай электрастанцыі, з цеплынёй гаварыў аб рабочых Бярозаўскай ДРЭС. Гэта яны за кароткі час, усяго толькі за 11 месяцаў зманціравалі першы турбагенератар, які даў электрычны ток на 6 месяцаў раней тэрміну. Добрае слова акрыляе. Выдатна працуюць цяпер людзі. І зваршчыца 4 рады Лілія Савайтан і маляры з брыгады аддзелачнікаў Міка-

лая Быка — Зіна Уласенка і Тамара Чабатарова (здымак 4). Полацк, Гродна, Салігорск, Светлагорск, Белаазерск... Сёння тут, на камсамольскіх будоўлях рэспублікі, кіпіць напружаная праца. Сёння тут гаспадарскім крокам ідуць маладыя, неспакойныя рамантыкі.

6

7

ВЕЦЕР — цёплы, паўднёвы. Ідзе ён накатнай хваляй: падзьме, спыніцца і зноў рвецца наперад. Фені — проста бяда з ім. Пасля кожнага парыву яна прысядае, а затым рэзка выпростваецца і ляпае сябе па баках далонямі, каб апала сукенка. На абочыне стаіць яе чамадан, да яго прывязан шпагатом газетны скрутак. Феня глядзіць то на чамадан, то на дарогу, у нецярплівасці пераступае з нагі на нагу і гнеўна ўздыхае: дзе ён знік гэты чубаты шафёр?

Пахне вецер сонцам і нагрэтай зямлёй, а яшчэ — бяроствай і дымам: каля лесу паляць сушняк. І чамусьці ад гэтых пахаў, такіх мілых, такіх знаёмых, на душы ў Фені трывожна. Яшчэ нядаўна яна стаяла ў пракурным пакоі канторы саўгаса. Невысокая, худзенькая, увесь час бянтэжылася, нервала — выгляд самы неўнушальны. Перад ёй на табурэце сядзеў пажылы, з сівізнай у валасах мужчына, дырэктар саўгаса. Складкі ля рота выцягнуліся ў прамыя лініі, у прыжмураных карых вачах — сумненне.

— Значыць, трактарыстка? Та-а-ак... тэк-тэк... Нядрэнна, — пастукваў дырэктар алоўкам па сталае.

Адарваўшыся ад работы, глядзелі на Феню і служачыя канторы бесцырымона і, як ёй здавалася, насмешліва. Феня ўглядалася ў свае выбеленыя зубным парашком баса-ножкі і камячыла ў руках слізкую лакаваную сумачку.

Два гады назад яна скончыла дзесяцігодку. Тады ж разам з атэстатам сталасці ёй уручылі новенькае ў пахучай калён-каравай вокладцы пасведчанне трактарыста.

«Зараз спытае яшчэ, чаму адразу не села на трактар, — з трывогай падумала Феня. — А што адказаць?»

Яна гэтыя два гады, пасля школы, падшывала паперкі ды стукала двума пальцамі на пішучай машынцы. Так захаце-лі бацькі: бацька лаяўся, мама плакала... Хіба магла яна іх не паслухаць!

Рашэнне паехаць у вёску было нечаканае, але цвёрдае. Днямі ў прыёмнай райвыканкома Феня сустрэлася са сваёй даўнейшай сяброўкай Аняй Кісялёвай. Тады якраз праводзілі нейкую інструктыўную нараду перадавікоў, і Феня рэгі-стравала яе ўдзельніцай.

— А ты ўсё тут? — пачула голас. — У цябе, напэўна, у жылах ужо замест крыві чарніла цячэ.

Феня ў гэты час ачышчала на ўказальным пальцы фіяле-тавую пляму і як уджаленая схавала за спіну руку. Яна не знайшла, што адказаць. Ды і не было калі: падышлі новыя людзі. А ўвечары дома расплакалася, і тое, што ў яе нака-пілася на душы за гэтыя два гады, выліла поўнымі болю словамі:

— Не буду, не хачу я больш сакратаркай. Так і жыццё пройдзе!

Назаўтра яна пераступіла парог райкома камсамола...

— Тэк-тэк... Трактарыстка, значыць, — раздумліва працяг-нуў дырэктар.

— Так! Па камсамольскай пучэйцы я, — сказала Феня і, маргнуўшы вейкамі, закусіла губу.

— Куды ж цябе накіраваць?..

— Давайце да Зуба! — узбіў з-пад шапкі рыжаваты чуб хлапец у пакаменчаным ватніку. — У самую кропку, Кандрат Пятровіч! У Зуба якраз Міцькін захварэў, апендыцыт.

— Сам ты апендыцыт, — павярнулася да хлапца ў ватніку немаладая, напэўна рахункавод, жанчына. — Гастрыт у Міць-кіна. У вострай форме.

— Ну, хопіць палемізаваць, — прыкрыкнуў дырэктар і ўжо мякчэй, ласкавей звярнуўся да Фені: — Вось што, дач-ка, паедзеш да Зуба. Бригада яго перадавая. Праўда, чала-век ён прыдзірлівы, патрабавальны, любіць ва ўсім акурат-насць...

Дырэктар нечакана змоўк. І ў вачах ягоных Феня зноў убачыла недавер, ці мо' ёй здалося... Яна выцерла хустач-кай твар, падхапіла рэчы, але яе спынілі:

— Пачакай. Паперку напішу. А ты, Яўхім, падкінеш.

— Будзе выканана, Кандрат Пятровіч! — устрасянуў чу-бам хлапец і з гонарам паглядзеў па баках: як-ніяк, па яго парадзе накіраваў дырэктар у бригаду Зуба гэту дзяўчыну.

І ВОСЬ Феня Глебава чакае машыну. Яўхім паехаў на склад атрымаць гаручае і нейкія запчасткі. У чаканні пакутліва цягнецца час. Сваюліць вецер, быццам ап'янены вясной. Машыны няма і няма. Феня траціць усякую цярплівасць.

Фенінін дзень

Алег ХОМЧАНКА

Мал. С. Раманава

А п а в я д а н н е

Нарэшце, паяўляецца гру-завік, пастукваючы бочкамі. Ён злёгка падскоквае на вы-боінах, са страшэнным скрыга-там тармозіць. Гучна, з нейкім унутраным надрывам працуе матор, і на кожны яго штур-шок адзываецца трэснутае крыло. Высунуўшыся з кабі-ны, Яўхім крычыць:

— Давай сюды! Дастаўлк з вецярком, па-касмичнаму, — і дадае: — разам цяплей бу-дзе.

Машына кранаецца з месца. Густой хмарай уздымаецца ззаду шэры пыл. Шафёр ко-сіць у бок дзяўчыны вокам і гаворыць:

— Можна, пазнаёмімся? Я ёсць Яўхім Грунін. А вы?..

— А я ёсць Феня Глебава, — у тон яму адказвае дзяўчы-на.

— Між іншым, вы такая пры-гожая — вам бы ў ансамблі «Бярозка» танцаваць.

— Няхай вас не трывожыць мой лёс!

Уперадзе няроўна, пакруча-ста бяжыць дарога. На выбоі-нах грузавік спатыкаецца, і та-ды ў матары штосьці на мо-мант замірае. Ён фальшывіць, бярэ высокія выючыя ноты. «Ну і хвалько — «з вецяр-ком», «па-касмичнаму», — перадражнівае ў думках Феня. — У матары стукае, тармазы не ў парадку. А крыло?.. Хоць бы зварыў крыло — мінутная ж справа».

Шафёр насвітвае незнаёмую песеньку, прыкідваецца, што вельмі заняты. А гэта Фені і дарэчы: па крайняй меры не перашкаджае. Думае яна пра тое, што яе чакае: думае пра бригадзіра Зуба, грознага і суролага. Як ён яе сустрэне? Ці справіцца яна?

Ва ўяўленні паўстае трактар. Дзяўчына ў думках разбірае рабочую схему, успамінае прыныцы дзеяння, прызначэнне дэ-талей. Яе супакойвае тое, што ўсё вельмі добра захавалася ў памяці. Прыкрыўшы вейкамі вочы, яна нават бачыць сваю этажэрку, на якой радкамі стаяць падручнікі. Тут канспекты з чарцяжамі і маленькая мадэль трактара «ДТ». Падараваў ма-дэль Віцька Трыгубін, аднакласнік. Дзе ён цяпер? Паехаў на цаліну, не развітаўшыся нават; ніводнага пісьма!..

У ВЕТРАВАЕ шкло б'юць праменні сонца, слепяць, а збоку прыемна казычуць твар і шыю халодныя стру-мені паветра. Думкі Фені ў родным доме, і ёй крыш-ку сумна. Калі ад'язджала, бацька, насупіўшыся, маўчаў, мама плакала, уздыхала.

Феня разумее, што бацькам нялёгка: як-ніяк, выгадалі пяцярых дзяцей, і цяпер усе разляцеліся — раз'ехаліся хто куды. Але ж яна нарэшце не на край свету едзе. Калі ўсё добра будзе, могуць і яны назусім да яе перабрацца...

...Машына раптам затармажвае. Пры гэтым яна рыпіць і падскоквае, быццам яе разломваюць на часткі. Заваліўшыся на бок, яна нарэшце спыняецца.

— Прыехалі, — афіцыйным тонам гаворыць Яўхім і, уба-чыўшы ў дзвярах адзінокага дома пажылую жанчыну, да-дае: — Гэй, Фёдораўна, прымай падмацаванне!

— Якое там падмацаванне? — пытае жанчына.

— Ды вунь яно. Трак-та-рыст-ку прывёз, — Яўхім важна сплюнуў і кароткім узмахам рукі паказаў на Феню.
— Якраз у пару паспела. Рабочыя рукі нам уга, як патрэбны, — спусцілася з ганка Фёдарайна. — Давай рэчы. Памагу.

Таму, што гэтая жанчына ўспрыняла Фенін прыезд як нешта належнае, што ў яе словах не было і ценю сумнення ў яго карысці, дзяўчына адчула раптоўны прыліў сіл і ўпэўненасць. Феня не страціла яе і тады, калі Яўхім скептычна працягнуў і засмяяўся: «ра-бо-чы-я рукі».

— Чаго зубы грэш? На сонцы растануць, — сказала строга шафёру Фёдарайна. — Не глядзі, што дзяўчына, такога, як ты, мужчыну перагнаць нядоўга.

...У доме, куды жанчына прывяла Феню, было суха і ўтульна. Паскрыпвалі маснічыны. У прэдням пакоі стаяў доўгі стол, накрыты свежым дамацкім абрусам. На ім у кансервавай бляшанцы, абматанай марляй, стракацеў букецік палявых кветак. Аказалася, у доме размяшчаўся інтэрнат, а Фёдарайна была яго гаспадыняй. Жылі тут адзіночкі і тыя, каму далёка было да сваёй вёскі: саўгас займаў тэрыторыю, па меншай меры, з палавіну раёна.

За прыадчыненымі дзвярыма бакоўкі чуваць было салодкае пахрорванне.

— Каторая цяпер гадзіна? — з неспакоем спытала Фёдарайна.

— Палавіна на пятую.

— Няхай яшчэ паспіць, — кінуўшы на бакоўку, ласкава сказала Фёдарайна. — За дваіх стараецца. У пасцель, як сноп зваліўся.

— Пра каго вы гэта? — запытала Феня.

— Ды Палікарпаў. Сам нібыта і не вельмі каб... Затое душа, што арэхавае ядзерца, — сапраўдная. Міцькіна, зменшыка ягонага, у бальніцу завезлі. Дык Палікарпаў і за сябе і за яго... А чырвоны сцяжок з «ДТ» нікому не аддае, перадавік...

— Я вось да яго, да Палікарпава... у дапамогу, — апошнія словы вырваліся ў Фені неспадзявана для самой сябе. І сумеўшыся, нібы ёй не павераць, ціха дадала: — Вось і запіска ад дырэктара, а вось і маё пасведчанне.

— Не ведаю, можа пабудзіць Палікарпава? — уздыхнула Фёдарайна.

— А трактар дзе стаіць? — спытала Феня. — Можа я і сама...

— Ва ўрочышчы Янаўка, недалёка адсюль. Брыгадзір у нас... Ды надзень камбінезон наверх...

Фёдарайна вывела Феню ў канец вёскі. Каля бярозавага гаю, нібы вялікі жук, застыў трактар. Дзяўчына раптам адчула трывогу, якая звычайна ў яе з'яўлялася ў школе на экзаменах, калі прадмет нібы і падрыхтаваны, а не ведаеш, што цябе чакае.

— Вунь ён, работнік, стаіць і ні з месца, — нібы дакараючы трактар за прастой, паказала Фёдарайна.

— Добра, я сама цяпер... Дзякуй...

І Феня асцярожна ступіла ў мяккую баразну. Побач паважна паходжвалі гракі. Час ад часу яны лахмацілі на грудках пер'е і з сухім трэскам чысцілі дзюбы. Дзелавітасць гракоў супакоіла дзяўчыну.

У КАБІНЕ трактара, пад сядзеннем Феня знайшла скурны пас, наматала яго на махавік пускатча і паспрабавала завесці рухавік. Рухавік некалькі разоў глуха фыркнуў і тут жа заціх. Што б гэта магло быць? Ну, вядома, гаручага ў баку няма. Узяць вядро і прабежы крокаў трыста да бочкі з дызпалівам было справай некалькіх мінут.

Першыя ўпэўненыя дзеянні ўзрадавалі дзяўчыну. Яна нават гарэзліва прысвіснула, нібы падражніваючы жаваранкаў. Бліскучыя лемяхі мякка ўгрызаліся ў падатлівую зямлю. Усё закалыхалася навокал, паплыло назад. За плугам беглі, нібы нацягнутыя струны, барозны; у небе звінелі жаваранкі, толькі Феня іх не чула за гулам матара.

Пасля двух загонаў трактар закапрызіў. Здавалася, яму цяжка цягнуць самога сябе. Рухавік гуў надрыўна, з перабоямі. Феня правярыла падачу паліва, уключыла дэкампрэсар. І што ты будзеш рабіць — усё заставалася па-старому.

Трывожныя Феніны думкі раптам перабіў чыйсьці пранізлівы крык. Феня спалохана азірнулася, нацянькі праз поле бег маленькі чалавек. Ён размахваў доўгімі рукамі і крычаў:

— Ну ясна... запарола, запарола!

Потым ён, цяжка дыхаючы, прагна хапаў ротам паветра, спрабуючы штосьці сказаць, — напэўна, крыўднае, злое, — але не знаходзіў патрэбных слоў. Нарэшце ён выдыхнуў:

— І адкуль ты ўзялася на маю галаву! Смаркачка! Мы стараліся з Міцькіным... Машына, як лялька была...

— Не крычыце, — сарваўшыся, скрозь слёзы прагаварыла Феня.

— Зусім згодзен, — скарагаворкай сказаў другі мужчына, які ўслед за крыкуном пад'ехаў на матацыкле. — Не трэба крычаць, Палікарпаў. А то ўсіх курэй перапалохаў у вёсцы...

Ён быў тонкі і па-юнацку стройны, хоць і сівы. У разумных вачах яго свяцілася ўпэўненая ў сабе воля, і Палікарпаў адразу неяк супакоіўся, плонуў пад ногі акурак.

— Дык сэрца ж разрываецца.

— А ты яго паберажы, — адказаў мужчына і павярнуўся да Фені. — Новенькая, значыць. З канторы званілі мне.

Затым, не гаворачы ні слова, спрытным рухам плячэй скінуў пінжак і пачаў корпацца ў матары. Феня падняла пінжак і адышла крыху ўбок, стараючыся ўняць дрыжыкі. Чырвоны сцяжок на радыятары абвіс, пацямнеў. Гасла, папыхвала аранжавымі ўспышкамі сонца. Неўзабаве яно схавалася за лесам. Непрыкметна сцямнела.

— Дызпаліва залівала? — звярнуўся да Фені мужчына.

— Так.

— Гэтым вось вядром?

— Так.

— Усё ясна. Вядро ж бруднае. Паліва і забіла фарсунку. Паспрабуем замяніць яе зараз.

Паміж броваў у яго рэзка абазначылася маршчынка, і твар стаў сухі, зацятый...

— Ну вось і ўсё, — праз нейкі час сказаў мужчына і шырока ўсміхнуўся, — шчаслівая ты... як цябе...

— Феня!

Матор трактара гулка захлопаў і перайшоў на роўнае гудзенне.

— Вось і ўсё. Ідзі адпачывай, Палікарпаў, ворыва закончыць Феня. Не адразу Масква будавалася... Хіба не так? — усміхнуўся ён дзяўчыне і накіраваўся да матацыкла.

— Хто гэта быў? — спытала ў Палікарпава Феня.

— Зуб. Брыгадзір наш.

— Зуб?.. Я думала ён не такі... А ён самы звычайны...

— «Звычайны», — прагаварыў Палікарпаў. — Гэта на яго сёння найшло штосьці.

...Проста абодва яны не ведалі, што брыгадзір, калі ўбачыў Феню, успомніў раптам сябе. Успомніў, як ён сам калісьці пачынаў. І вось гэтак жа ў першы ж дзень вывеў са строю машыну...

Сэрца маці

Рыгор КОБЕЦ

Н а р ы с

У ТОЙ дзень Марыя Васільеўна на працу не пайшла. Была якраз нядзеля. Можна і адпачыць. Ды хіба ж з малымі дзецьмі адпачнеш? Пяцёра іх у Марыі Васільеўны. Пяцёра птушанят, родных, любых... Трэба ж іх і пакарміць, і прылашчыць, памыць і папрасаваць бялізну, каб не хадзілі брудныя, а самае галоўнае — пагаварыць з імі ёй трэба сёння неадкладна. Але як ім сказаць? Што, калі не зразумеюць? Не зразумеюць і асудзяць, па-свойму, па-дзіцячаму? І ці не ўзнікне тады халадок адчужэння паміж імі, маці і дзецьмі? Вось чаго так баялася ў той незабыўны дзень Марыя Васільеўна і таму ніяк не адважвалася на цяжкую размову, адкладаючы яе з раніцы на поўдзень, з поўдня на вечар. І толькі пасля вячэры, калі старэйшая дачка Зіна пачала прыбіраць са стала, маці загаварыла:

— Дзеці... мне трэба з вамі пагаварыць, параіцца аб нечым... вельмі важным.

Дзіцячыя вочкі з цікаўнасцю ўтаропіліся ў матчыны твар. А яна, стараючыся гаварыць як мага пясчотней, аб'явіла:

— Хутка ў вас будзе новы тата...

Ух, што паднялося ў хаце! Старэйшыя абляпілі маці з усіх бакоў, цалавалі яе рукі, твар і, заліваючыся слязьмі, прасілі:

— Мамачка... матуля... родненькая... не трэба... не трэба, мамачка!..

Малодшыя ў адзін голас закрычалі:

— Не трэба нам чужога таты!.. Не хочам чужога таты!..

Сціснулася сэрца маці. Чаго баялася, тое і здарылася. Не разумеюць яшчэ... малыя... Што рабіць?.. Як ім растлумачыць? Як угаварыць?

— Цяжка мне з вамі адной. Пяцёра ж вас. І абшыць, і абмыць, і накарміць... ды і выхаваць трэба. Калі з усім справіцца? І фабрыка шмат часу адымае. Кавалка хлеба ніхто ж не дасць дарма. А дзеці сваё:

— Матуля... любая... мы нічога праціць не будзем... дапамагаць табе будзем... слухацца... толькі не трэба, мамачка!

І зноў у слёзы. Вось і паспрабуй ім растлумачыць. Цяжка ўздыхнула маці, паднялася і сказала:

— Досыць, птушаняткі мае, супакойцеся. Я падумаю... да раніцы.

Пясчотна прылашчыла дзяцей, супакоіла, спаць паклала. А сама? Што ж сама! Пайшла ў маленькую спальню, ціха лягла ў пасцель і залілася бязгучнымі горкімі ўдовінымі слязьмі. У тую ноч не магла заснуць Марыя Васільеўна. І сябе шкада, і дзяцей пакрыўдзіць не хочацца. Вельмі любілі яны свайго бацьку, не забылі і ніколі не забудуць. Як самую дарагую рэч, як святыню, шануюць яны фатаграфію бацькі і пахавальную з воінскай часці. На кавалачку паперы каротка абвешчалася аб тым, што бясстрашны танкіст Дударэў загінуў смерцю храбрых пад Варшавай у баях за Савецкую Радзіму. Не! Яна не можа. Не мае права. Нельга дзяцей так пакрыўдзіць. Не зразумеюць яе, не палюбяць яны новага, хоць і добрага, а ўсё ж чужога чалавека. І самой цяжка. Ох, як цяжка!

Вельмі доўгай здавалася гэта бяссонная ноч. Думала Марыя Васільеўна, успамінала і, як на экране, пранеслася ў памяці ўсё яе жыццё.

Вось яна вясёлая, жыццярэдасная школьніца Маруся Шарай.

Але толькі чатыры класы пачатковай школы закончыла Маруся. Далей вучыцца не было магчымасці.

— Досыць, дачушка! Граматная ўжо. За работу бярыся... Бацькам дапамагай.

Так сказаў Васіль Шарай і, доўга не думуючы, уладзіў дачку на Добрушскую папяровую фабрыку ў школу ФЗН. Выпраўляючы ў Добруш, не забыўся даць бацькоўскі наказ:

— Працуй, дачушка, як твой бацька з маці працуюць. Мы з маці старыя

патомныя рабочыя. І забастоўкі помнім... і казацкія бізуны не забылі... Гонар рабочых людзей ніколі не трацілі.

Часта ў тыя дні, перад ад'ездам у Добруш, расказвалі бацькі пра цяжкі лёс рабочых людзей у мінулы, дарэвалюцыйны час.

— Па дванаццаць, а то і па чатырнаццаць гадзін у суткі спіны гнулі на фабрыцы... брудна... душна... — а працуй, бо і жабрацкіх грошай не заробіш. А нас жа і за людзей не лічылі. Бывала, прыйдзе на фабрыку гаспадар, міністр шляхоў зносін, яго правасхадзіцельства Крывашэін — за вярсту шапкі знімае. Не знімець — выганяць. А куды дзе-нешся? Дзе работу знойдзеш? Есці ж трэба, ды і сям'я на руках...

— І цяпелі? — пыталася Маруся, шырока раскрываючы вочы. — А фабком дзе быў?

— Фабком? — сумна ўсміхнулася маці. — Фабком... Што мы тады ведалі пра фабкомы?.. Ды не... запамяталася... быў аднойчы... у 1905 годзе баставалі мы. Бацька тады і запраўляў у ім, ды ў турму трапіў. Што нагаваралася я тады, што наплакалася!

Варвара Мацвееўна часта расказвала аб цяжкім жыцці рабочых да Кастрычніка.

Так непрыкметна засвойвала дзяўчына гісторыю жыцця рабочых папяровай фабрыкі і пранікалася вялікай любоўю да простых людзей, пашанай да сваіх бацькоў. А бацька навучаў:

— Зразумей, дачушка, правільна зразумей. Цяпер пры нашай уладзе рабочаму чалавеку ўсюды пашана ды павага. Вось і адпраўляйся на Добрушскую фабрыку ў школу ФЗН. Асвой прафесію, ну, скажам, рольшчыцы — і назад у Шклоў, на сваю фабрыку. Мы з маці хутка выйдзем у тыраж, ты і станеш нам на змену... па спадчыне. Нас, Шараяў, ад фабрыкі «Спартак» нельга аддзяліць. Зразумела?

З радасцю паехала Маруся ў Доб-

НОВЫ ДЗІЦЯЧЫ САД У САЎГАСЕ

На беразе ракі Клева, ў малюнічым месцы, вырастае новы беласнежны будынак. Гэта дзіцячы сад саўгаса «Трабы» Іўеўскага раёна. Светлыя прасторныя спальні, сталовая, пакой цацак — усё для самых маленькіх грамадзян — дзяцей рабочых саўгаса. Малыя тут накармлены, дагледжаны, ім не даводзіцца сумаваць. У іх распараджэнні пакой цацак, дзе ёсць, «зусім як сапраўдныя», машыны, экскаватары і іншая «тэхніка». Дзяўчынкі, як і ва ўсе эпохі, захапляюцца лялькамі.

Загадчыца дзіцячага сада Ала Міхайлаўна Яжкова і выхавальніца Валянціна Сцяпанавна Янчурэвіч прывучаюць малых мыць рукі перад ядой, спаць пасля абеду, вучаць быць добрымі сябрамі. А ўвечары, пасля работы па дзяцей прыходзяць мамы. І мамы задаволены: дзеці іх дагледжаны, ім у садзіку добра.

На здымку: Валянціна Сцяпанавна з дзецьмі ў пакоі цацак.

Фота і тэкст
Н. Каржухова

руш. Вучылася ў школе ФЗН ахвотна, і праз некаторы час вярнулася ў свой родны Шклоў працаваць на фабрыцы «Спартак» рольшчыцай. Цёпла прыняў яе фабрычны калектыў. А як жа інакш? Сваё ж рабочая кастачка.

З галавой акнулася дзяўчына ў новае, цікавае жыццё. Працавала і пра вучобу не забывала. Паспяхова закончыла рэспубліканскую школу прафруху. Але ў 1937 годзе прыйшлося пакінуць фабрыку. Вылучылі яе на кіруючую работу ў Бабруйскі раён, папярэдзілі:

— Пасылаем на адказную пасаду. Цяжка будзе — галаву не вешай. Дзейнічай па-савецку, па-рабочаму... Падтрымаем. Вёсцы дапамагчы трэба.

Праўду кажучы, не вельмі хацелася пакідаць родны Шклоў, фабрыку, але нічога не зробіш. Трэба. Паехала ў глухую вёску, працавала старшынёй сельсавета. Справілася і давер'е апраўдала. Так паступова, крок за крокам ператваралася Маруся Шарай у тую «кухарку», што павінна ўмець кіраваць сваёй дзяржавай.

У ВІЦЕБСКУ пазнаёмілася з шафёрам Дударавым. Пажаніліся. Шчаслівы шлюб — шчаслівая, дружная сям'я. Нарадзіліся дзеці,

і жыццё стала яшчэ больш поўным і цікавым. Але нечакана шчасцю прыйшоў канец. Пачалася Вялікая Айчынная вайна. У першы ж дзень пайшоў на фронт танкіст Дударай. Засталася Марыя Васільеўна адна з дзецьмі на руках. Бы раненая птушка, кідалася яна па Віцебску ў пошуках выйсця, спрабуючы эвакуіравацца. Дзе там! Ці ж з гэткай кучай дзяцей паспееш? А ў горадзе заставацца жудасна. Падхапіла Марыя Васільеўна сваю дзетвару, каго на рукі, каго за рукі і «нырнула» з імі ў самую глушыню беларускіх вёсак. Цяжка жылося ёй тады, вельмі цяжка. Прадаць ці вымяняць на ежу няма чаго. З горада ж пайшлі, у чым стаялі. Грошай няма і зарабіць нельга. Вось і кармі малых чым хочаш. Праўда, дапамагалі трошкі добрыя людзі, але ж і яны ледзь перабіваліся. Рабавалі сялян фашысцкія бандыты, усё адбіралі ў іх. А тут яшчэ з дня на дзень чакалі, што ў Германію пагоняць батрачых на краваніўцаў. Даводзілася хаватца. Награвалася Марыя Васільеўна, што тут і казаць, ды ўсё ж веры ў перамогу над фашысцкімі захопнікамі не страціла. А калі савецкія воіны ў ня-

стрымным націску рушылі на Захад, калі фашысцкія зграі, трацячы і людзей, і тэхніку, адпаўзалі ў сваё лагава, ажыла душой Марыя Васільеўна. Пашчаслівілася ёй наладзіць сувязь з мужам. Хоць і зрэдку, а ўсё ж даляталі да яе вестачкі з фронту: жыў-здараў танкіст Дударай, б'е ненавіснага ворага, помсціць яму за ўсе страты, што панесла Радзіма. Радавалася сэрца жанчыны ад гэтых вестачак, акрыляла надзея на светлае будучае, але раптам... прыйшла пахавальная: загінуў смерцю храбрых пад Варшавай... Як апісаць гора, што ахапіла сям'ю? Дзе знойдзеш словы? Асунулася адразу, пастарэла Марыя Васільеўна, не па-дзіцячаму сур'ёзнымі, панурымі сталі дзеці. Што рабіць? Як жыць?

К АЛІ закончылася вайна, асірацелая сям'я падалася ў Шклоў. Рашыла Марыя Васільеўна зноў працаваць на фабрыцы «Спартак». Зборы былі нядоўгімі. Прыехалі ў Шклоў — а там радасці мала. Ліквідавалі ворагі фабрыку. Што паспелі — вывезлі ў Германію, што не паспелі — зруйнавалі. Пачаўся бурны перыяд адбудовання разбуранай гаспадаркі. Уключылася ў аднаўленчую працу і Марыя Васільеўна. На сілках выносіла смецце, замешвала бетон, насіла цэглу. А калі фабрыка была поўнасцю адбудавана, заняла сваё законнае месца рольшчыцы. Зноў пачала варыць папярковы «кісель»: 50% ануч, 50% цэлюлозы. Кваліфікацыя прывычная, хоць і патрабуе вытворчых ведаў і спрыту.

...Усю ноч цяжкім роем клубіліся ўспаміны, і толькі перад світаннем забылася Марыя Васільеўна трывожным, неспакойным сном. Бачыла: злавеснымі чорнымі каршунамі-сцявратнікамі кружацца ў небе «месершмідты». Па шырокім неабсяжным полі імчыць машына. Яркая гараць вялізныя фары... не... гэта не фары... не фары... Гэта вочы танкіста, то бязлітасна гнеўныя, то бязмерна журботныя. У паветры трывожны гудкі, сірэны. Трывога... трывога... стогнуць, выюць сірэны. Прачнулася раптоўна... пачула:

— Мама... уставай, мамачка!

— А?... Што?..

Ля ложка стаяла старэйшая дачка Зіна, будзіла.

— Уставай, мамачка. На працу ўставай. Чуеш гудок?

Прыслухалася, сапраўды... гэта не сірэна. Гэта свіст фабрычнага гудка, ба-дзёры, ён заклікае да працы, да жыцця. Жвава падхапілася маці, паспешліва кінулася да ўмывальніка і... застыла пасярэдзіне пакоя, усхваляваная да глыбіні душы. Трое старэйшых дзяцей ужо былі на нагах. Пасцелі засланія, у кватэры прыбраная, падлога падмецена. На стала ад гарачага снедання ідзе пара. Малодшыя яшчэ соладка спалі ў сваіх пасцельках, агорнутыя моцным ранішнім сном. Скаланулася мацярынскае сэрца, парывіста прытуліла яна дзяцей да сябе і сказала:

— Любыя вы мае... птушчкі мае родныя... нікому я вас не аддам... ні на каго вас не прамяняю.

Узрушаныя такім рашэннем, плакалі ўсе... плакалі ад шчасця, і нават слёзы не здаваліся ім салёнымі.

Хутка ўмылася маці, паспешна паснадала і пабегла на працу.

Так быў знойдзены адказ на цяжкае пытанне. Быццам камень з сэрца зваліўся. І зажыла сям'я па-ранейшаму дружна, спакойна. Фабрыка, клопаты аб дзецях, грамадская работа. Шмат гадоў прайшло з тае пары, многае змянілася ў жыцці Марыі Васільеўны Дударавай. Раслі дзеці, вучыліся — і вось вынікі: старэйшая Зіна закончыла Мінскі лесатэхнікум, цяпер працуе ў Томску на мэблевай фабрыцы майстрам-кантралёрам. Аля закончыла сярэдняю школу і працуе на той жа фабрыцы, дзе і яе сястра. Думае паступаць у інстытут. Людачка атрымала атэстат сталасці з сярэбраным медалем і ў гэтым годзе ўжо заканчвае медыцынскі інстытут. Малодшыя дзеці вучацца ў школе і, трэба сказаць, вучацца добра. Ну, а маці? Як жа яна? Як склалася яе жыццё? Марыя Васільеўна па-ранейшаму працуе на фабрыцы «Спартак» старэйшай рольшчыцай. Першая ўзначаліла брыгаду камуністычнай працы. Зарабляе ад 100 да 130 рублёў у месяц. Яна ж і член цэхавага камітэта. Чатыры гады была дэпутатам абласнога Савета, цяпер — дэпутат райсавета. Карыстаецца вялікай пашанай і на фабрыцы ў рабочым калектыве, і ў горадзе. Савецкі ўрад высока ацаніў і працу, і жыццё Марыі Васільеўны. У мінулым годзе яе ўзнагародзілі ордэнам «Знак Пашаны». А як жа інакш? Ёсць за што.

Шклоў, папярочная фабрыка «Спартак».

Працягваем размову аб дзіцячых установах

У «Работніцы і сялянцы» ў 6-м нумары быў апублікаваны артыкул «Добра, але... мала», у якім расказвалася пра тое, што вельмі ўжо марудна будуюцца дзіцячыя дашкольныя ўстановы ў Віцебску. Віцебскі гарадскі камітэт КП Беларусі паведаміў рэдакцыі, што факты, прыведзеныя ў артыкуле, пацвердзіліся і гарком КПБ прымае ўсе меры да таго, каб будуючыя дзіцячыя сады і яслі былі здадзены датэрмінова.

Гарком КПБ строга папярэдзіў вінаватых у затрымцы рамонт дзіцячых садоў №№ 2 і 4, абавязаў тэрмінова адрамантаваць іх. Рамонт ужо зроблен.

* * *

Белдзяржпраект таксама прызнаў крытыку часопіса ў адрас праекціроўшчыкаў правільнай. У цяперашні час распрацаваны новыя тыпавыя праекты дашкольных устаноў з улікам усіх заўваг, якія былі выказаны па ранейшых праектах.

* * *

У артыкуле «Зноў пра набалелае», які быў надрукаваны ў № 7 часопіса «Работніца і сялянка», указвалася на сур'ёзныя недахопы па будаўніцтве дзіцячых устаноў у рэспубліцы. Артыкул быў накіраваны на рэагаванне ў рад арганізацый, якія нясуць адказнасць за будаўніцтва ясляў і садоў.

Напэўна, не задаволіць нашых чытачак адказ, які прыслалі ў рэдакцыю з Савета народнай гаспадаркі БССР. Кіраўнікі Саўнаргаса БССР згодны, што ў рэспубліцы недастаткова дзіцячых дашкольных устаноў, і паведамілі, што «Саўнаргасам БССР прымаюцца меры па паляпшэнню забеспячэння прамысловых прадпрыемстваў дзіцячымі дашкольнымі ўстановамі...». Але прыведзеныя далей лічбы сведчаць аб іншым: «У 1962 г. за кошт нецэнтралізаваных крыніц фінансавання прадугледжваецца будаўніцтва дзіцячых устаноў на 2925 месц, а праектам плана на 1963 г. намечаецца пабудаваць дзіцячых устаноў на 2600 месц» (!), г. зн. яшчэ менш, калі параўнаць з гэтым годам.

Дык якія ж Саўнаргас БССР у сапраўднасці прымае меры, каб забяспечыць дзяцей рабочых яслямі і садамі?

* * *

Намеснік міністра будаўніцтва БССР тав. А. Круль адказаў, што дадзены ўказанні ўзмацніць тэмпы будаўнічых работ, забяспечыць пускавыя дзіцячыя ўстановы неабходнымі матэрыяламі, рабочай сілай, на адстаючых аб'ектах весці работы ў дзве змены.

Таямніца Космасу

КОСМАС... Хто не ведае цяпер гэтага слова? Асваенне космасу стала сімвалам магутнасці чалавечай думкі, гіганцкага развіцця тэхнікі, сімвалам непакіснай волі чалавека, яго мужнасці.

Мы, савецкія людзі, маем асобае права ганарыцца поспехамі ў асваенні космасу. Савецкая краіна першай паслала сваіх сыноў у яго прасторы.

Што ж такое космас?

Космас — слова грэчаскае, яно азначае: свет.

Асваенне касмічнай прасторы пачалося з запуску ракет, а затым і штучных спадарожнікаў Зямлі. 4 кастрычніка 1957 года быў запушчан першы спадарожнік. Гэта выдатная перамога над сіламі прыроды, над сілай зямнога прыцягнення дасягнута была савецкімі людзьмі. Услед за тым спадарожнікі і ракеты пачалі ўсё часцей пранікаць у глыбіні міжпланетнай прасторы. Шматлікія прыборы прыносілі на Зямлю звесткі аб тэмпературы, касмічнай радыяцыі на вялікіх вышынях. Нарэшце, надышоў дзень, калі свет узрушыла вестка аб новым подзвігу савецкага чалавека. 12 красавіка 1961 г. упершыню ў гісторыі ў касмічную прастору быў адпраўлен чалавек, грамадзянін СССР Юрый Аляксеевіч Гагарын. Ажыццявілася векавая мара чалавецтва — адарвацца ад Зямлі, пакарыць заатмасферныя далі. Герман Цітоў паўтарыў дасягненне Юрыя Гагарына, расшырыў нашы ўяўленні аб космасе. Нарэшце, 11—12 жніўня 1962 года быў ажыццёўлен групавы палёт савецкіх касманаўтаў — Андріяна Нікалаева і Паўла Папавіча. Палёты герояў-касманаўтаў, якія доўгі час знаходзіліся ў стане бязважкасці, пераадолелі перагрузкі ў час старту і прыземлення, даюць багаты матэрыял вучоным і набліжаюць час палёту чалавека на Месяц і планеты Марс і Венеру.

Што ж можна сказаць аб прасторы, якая акружае зямны шар?

Размер зямнога шара вядомы са старажытных часоў. Дыяметр зямнога шара складае 12740 км, а даўжыня экватара дасягае 40 тысяч кіламетраў. Зямля акружана атмасферай — абалонкай газаў — азоту, кіслароду і іншых. У атмасферы плаваюць воблакі, змяшчаецца многа вадзяной пары — выпарэнняў з паверхні акіянаў, мораў. Атмасфера — гэта і ёсць паветра, якім мы дышам. Чым вышэй падымца над паверхняй зямлі, тым меншая шчыльнасць паветра. Напрыклад, на вышыні некалькіх кіламетраў на высокіх гарах, у самалётах пры вышынніх палётах дышаць вельмі цяжка — не хапае кіслароду. Лётчыкі забяспечваюцца кіслароднымі прыборамі для дыхання.

Блакiтны купал неба ёсць ні што іншае, як паветра, асветленае сонцам. Аказваецца, калі асвятляць атмасферу сонечным святлом, яна будзе блакітна колер, таму што блакітныя праменні будучы рассяівацца ёю мацней, чым праменні іншага колеру. Атмасфера затрымлівае частку прамяняў Сонца і зорак, не прапускае ўсю энергію да паверхні Зямлі. Арганізмы жывых істот прыстасаваліся жыць менавіта ў такіх умовах. Калі чалавек трапляе за атмасферу або ў яе верхнія слаі, на яго падае поўнае выпраменьванне нябесных святл. Першыя касманаўты правярылі на сабе і даказалі, што шкоды

касманаўту гэта поўнае выпраменьванне святл не прынесла.

Даследаванні, праведзеныя пры дапамозе ракет і спадарожнікаў, адкрылі, як павінен рухацца касмічны карабель, каб уплыў неспрыяльных выпраменьванняў быў найменшы. Даказана, што карабель павінен пакідаць зямную атмасферу дзесьці каля Паўночнага або Паўднёвага полюса Зямлі.

ПАКІНУЎШЫ атмасферу, касмічны карабель апынецца ў беспаветранай прасторы. У гэтай беспаветранай прасторы знаходзяцца нябесныя святлы — Месяц, Сонца і планеты. Месяц — бліжэйшае да Зямлі нябеснае святло. Ён абарачаецца вакол Зямлі і называецца спадарожнікам Зямлі. Месяц меншы за зямны шар і па размеру і па масе: папярочнік Месяца ў 4 разы меншы за зямны. Паколькі Месяц меншы і лягчэйшы, чым Зямля, на Месяцы меншая і сіла прыцягнення, інакш кажучы, вага. Чалавек, які важаць на Зямлі, дапусцім, 60 кг, на Месяцы будзе важаць усяго 10 кг. Пры неасцярожным руху ён будзе «пералітаць» па Месяцы з месца на месца. На Месяцы вельмі лёгка будзе, напрыклад, скакаць у вышыню, у даўжыню. Месяц адрозніваецца ад Зямлі не толькі размерамі і сілай прыцягнення. У адрозненне ад Зямлі, на Месяцы няма паветра і няма вады. Над Месяцам не будзе відаць блакітнага неба. Неба над Месяцам нават удзень цёмнае і на ім ярка свеціць разам і Сонца і зоркі. Над Зямлёю ўдзень зорак не відаць, таму што іх слабае ззяненне робіцца цёмным на фоне атмасферы, асветленай Сонцам. На Месяцы няма газавай абалонкі і таму няма і светлага фону неба. Дзень там працягваецца амаль 2 тыдні, столькі ж цягнецца і ноч. Натуральна, што за такі доўгі дзень паверхня Месяца моцна награвецца, а за ноч вельмі моцна астывае.

Усе звесткі аб Месяцы атрыманы астраномамі пры дапамозе назіранняў у тэлескопы. Аднак на Месяцы яшчэ ніхто не пабываў, мы яшчэ не трымалі ў руках ніводнага кавалачка з месячнай паверхні. Няма сумнення, што першы чалавек, які высадзіцца на Месяцы, уведае аб ім шмат новага. Адлегласць да Месяца складае 384 тысячы кіламетраў.

Мы ведаем, што пакаранне далёкага Месяца — не за гарамі. Савецкі вымпел з гербам СССР ужо знаходзіцца на яго паверхні.

Планета Венера абарачаецца вакол Сонца, як і Зямля. Мы бачым яе на небе як яркую зорку. Венера бліжэй да Сонца, чым Зямля. Яна атрымлівае куды больш сонечнага цяпла і святла, аднак невядома, ці ёсць там умовы для жыцця раслін і жывёл. У адрозненне ад Месяца, Венера акружана атмасферай, да таго ж такой шчыльнай, што яна непразрыстая. Праз гэту атмасферу мы ні разу не змаглі ўбачыць паверхню планеты. Мы не ведаем, ці ёсць там горы, моры, ці можа, паверхня роўная. Мяркуюць, што калі на Венеры ёсць расліны, то яны

маюць аранжавае лісце, а не зялёнае, як у зямных раслін. Магчыма, Венера будзе першай планетай, на якую ступіць нага чалавека.

Асваенне космасу адкрывае багатыя магчымасці для вывучэння нябесных святл. Пазатмасферная астраномія—мара ўсякага вучонага, які працуе ў галіне фізікі, астраноміі, матэматыкі і раду іншых навук. Зямная атмасфера, напрыклад, вельмі скрыўляе праменні зорак і Сонца. Гэта вельмі ўскладняе вызначэнне геаграфічных каардынатаў зямных пунктаў, караблёў на моры, уносіць памылкі ў вызначэнне дакладнага часу. А без дакладнага часу немагчыма культурнае жыццё—напрыклад, безаварыйны рух паяздоў. Дакладны час патрэбен і для вызначэння каардынатаў (даўжынь).

Зямная атмасфера—носьбіт вадзяной пары, туманаў і воблакаў. А ў хмарнае надвор'е ўсякія аптычныя назіранні нябесных святл зусім немагчымы.

Штучныя спадарожнікі дапамогуць наладзіць службу надвор'я. Пры іх дапамозе на Зямлі будуць атрымліваць звесткі аб тэмпературы, вільготнасці, вятрах у верхніх слаях атмасферы і лепш прадказваць надвор'е—а гэта мае вялікае значэнне для сельскай гаспадаркі, авіяцыі, быту людзей.

Дакладныя назіранні за рухам штучных спадарожнікаў дадуць магчымасць адкрываць буйныя месцанараджэнні жалеза і іншых карысных выкапняў.

Калі на спадарожніку ўстанавіць рэтрансляцыйную станцыю тэлебачання, то значна пашырыцца радыус дзеяння тэлевізійных хваляў.

На штучным спадарожніку Зямлі можна абсталяваць стартую пляцоўку для касмічных караблёў, якія адпраўляюцца на іншыя планеты. Гэта дазастае магчымасць паменшыць груз паліва на караблі, паменшыць размеры карабля.

Магчымасці, якія адкрываюцца пры высадцы на планетах, цяжка вызначыць. Там могуць быць знойдзены рэдкія каштоўныя металы, карысныя выкапні. Магчыма, на некаторых планетах адкрыюцца выдатныя ўмовы для вырошчвання каштоўных нам раслін, магчыма, будуць знойдзены медыцынскія прэпараты...

Ды хіба можна прадказаць усё, што прынясе з сабой асваенне касмічнай прасторы.

Цяпер апішам Марс.

Марс відзён на небе як яркая аранжавая кропка. У тэлескопы ён відаць як невялікая пляма. І ўсё ж Марс—найбольш вядомая планета. Справа ў тым, што на Марсе астраномы выявілі цёмныя тонкія лініі, якія летам былі добра відаць, а зімой амаль прападалі. Лета і зіма тут маюцца на ўвазе не зямныя, а марсіянскія. Некаторыя астраномы лічаць, што гэтыя лініі—каналы, штучныя арашальныя збудаванні.

У ЦЯПЕРАШНІ час пытанне аб расліннасці, ужо не кажучы пра існаванне жывёл, а тым больш разумных істот на Марсе, з'яўляецца спрэчным. Толькі апублікуюць звесткі аб наяўнасці на гэтай планеце спрыяльных умоў для жывых істот, як неўзабаве адкрываецца які-небудзь новы факт, які сведчыць аб цяжкіх умовах для жыцця на планеце. Ва ўсякім разе, Марс ад Сонца далей, чым Венера, і да-

лей, чым Зямля, а значыць—там нават летам вельмі холадна. Прырода на Марсе суровая, нагадвае ўмовы Якуціі, у раёне полюса холаду, горада Верхаянска. Пытанне аб жыцці на Марсе будзе вырашана канчаткова, відавочна, толькі касманаўтамі. Найменшая адлегласць, на якую Марс падыходзіць да Зямлі—56 млн. км.

Месяц, Венера і Марс—першыя пункты назначэння міжпланетных караблёў. Але гэта не адзіныя аб'екты. Вакол Сонца абарачаецца 9 планет, якія называюцца вялікімі. Юпітэр, Сатурн і іншыя планеты таксама чакаюць сваіх адкрывальнікаў.

Апрача планет, у сонечнай сістэме ёсць шмат спадарожнікаў планет, г. зн. нябесных цел, якія абарачаюцца не вакол Сонца, а вакол планет. Зямля мае аднаго спадарожніка—Месяц, Марс мае двух спадарожнікаў, а Юпітэр—ажно дваццаць.

Затым у міжпланетнай прасторы рухаюцца зусім маленькія целы—метэарыты і малыя планеты. Усе планеты, малыя планеты, спадарожнікі асвятляюцца і абаграваюцца Сонцам. Сонца—гэта зорка. Яно складаецца з распаленых газаў, якія свецяцца. Па размеру і масе яно на многа пераўзыходзіць усе планеты, разам узятыя. Сонца больш за Зямлю, напрыклад, па аб'ёму, у 1 300 000 разоў. Яно тоіць у сабе невычарпальную крыніцу энергіі. Паводле разлікаў астраномаў, Сонца будзе свяціць яшчэ мільёны год.

За межамі сонечнай сістэмы знаходзяцца зоркі. Яны здаюцца нам ледзь прыкметнымі кропкамі, хоць на самай справе многія з іх свецяць ярчэй за Сонца. Гэта таму, што зоркі ў тысячы, мільёны разоў далей ад Зямлі, чым Сонца. Зорак незлічонае мноства.

Космас—бязмежная прастора, запоўненая зоркамі, планетами, газам.

Няма мяжы для даследавання і асваення космасу. Дарэчы, чалавечая думка пакорыць, вывучыць і прымусяць служыць на карысць чалавека далёкія нябесныя святлы.

О. Д. ДАКУЧАЕВА,

кандыдат фізіка-матэматычных навук, навуковы супрацоўнік дзяржаўнага астранамічнага інстытута імя Штэрнберга.

Л Я Ц І М

Зямля ў захапленні дрыжыць ад авацый,
На космас Зямля зноў настроіла рацыі.

Калі мы выходзім за бацькаў парог,
Ні славы, ні лёгкасці мы не шукаем,
А самыя цяжкія з цяжкіх дарог
Сабе для жыцця выбіраем.

Без бою нішто таямніц не здае —
То магмаю паліць, то сіверам злосным...
З усіх перашкод аднагодкі мае
Абралі цяжэйшую — космас.

А там перагрузкі у сіняй сінечы,
Касмічны там холад і буры свае.
О, гэта не лёгка, як ляжа на плечы
Давер і павага планеты ўсяе.

Каб слова знайсці пра адвагу і смеласць,
Паэты за суткі аб'ездзілі свет
І простага хлопца з далёкіх Шаршэлаў
Яшчэ не паспелі ўславіць як след, —
Будзённымі словы і рыфмы ўсе сцёрты...
І раптам — «У космасе «Усход-чацвёрты»!

Пакуль не пачулі, не паглядзелі,
Героя ўяўляўся нам кожны абрыс,
І кожнага з нас хвалявала надзея:
А раптам зямляк беларус!

Нічога, што нашы не спраўджаны згадкі,
Не меншая радасць,
І справа не ў тым...

Мы космас скарылі жалезнаю хваткай,
У космасе
Мы ляцім!

Ул. ПАЎЛАЎ

Алена ВАСІЛЕВІЧ

Мал. Л. Шакинкі

А п а в я д а н н е

ПРЫІШОЎ неяк дзядзька Валодзя з сенакосу і прынёс у шапцы яйкі дзікай качкі.

— Саджай, маці, квактуху, разводзь новую птушкаферму, — сказаў ён жонцы.

Жонка пасварылася на дзядзьку, што забраў яйкі з гнязда, павойкала, ды нічога не зробіш, пайшла на двор лавіць квактуху. Квактуха спачатку патупала, патупала вакол рэшата, дзе ляжалі яйкі. Паквактала, паквактала. Таксама, мусіць, пасварылася на гаспадароў, што не маглі раней знайсці ёй гэту работу. Нарэшце, супакоілася, ускочыла ў рэшата, умасцілася на яйках. І замоўкла, заплюшчыла вочы — нібыта задрямала.

Але паспрабаваў толькі Дзімка працягнуць руку, каб пагладзіць квактуху, як яна тут жа расплюшчыла вочы, сярдзіта ікнула і кльнула Дзімку ў руку.

— Ой! — ад нечаканасці і болю ўсклікнуў Дзімка.

А маці сказала:

— Бо не чапай квактуху, калі яна села на яйкі. Ёй цяпер не да жартаў. Ёй цяпер трэба дзяцей сабе выседець.

І вынесла рэшата з квактухай і качынымі яйкамі ў камору.

А праз чатыры тыдні і сапраўды з'явіліся на свет гэтыя квактушыны дзеці. Спачатку адно пастукалася дзюбкаю ў шкарлупку яйка, нібы ў аконную шыбку. Пастукалася і піснула: «Дазвольце». Потым другое гэтак жа пастукалася і запішчала. А затым у гняздзе зашавялілася пяць, сем, дзесяць і аж усе дванаццаць жоўценькіх з шэрым пухлячоў.

— Ну вось бачыш, сварылася на мяне тады, што забраў яйкі, — папракнуў дзядзька Валодзя жонку, — хіба качка знайшла б у пакошы сваё гняздо. А цяпер вось у цябе яшчэ адна ферма, у дадатак да курынай...

Новую ферму назаўтра выпусцілі ў садок. Ох, і клопату ж звалілася на маці-квактуху! Першым, з кім яна кінулася ў бойку, быў стары гультаяваты кот Язэп. Кот гэты і не думаў рабіць квактусе і яе дзецям ніякай прыкрасці. А квактуха ўявіла, што ён наўмысна пільнуе тут яе дзяцей, каб пахапаць іх усіх і паесці. І яна рынулася ў бойку. Распусціла крылі, нема закудахтала і дзеўбанула напалоханага да смерці ката траха не ў самае вока. Кот коратка мяўкнуў і маланкай сігануў на высокую ігрушу-сапьяжанку.

Расхваляваная квактуха вярнулася да сваіх дзяцей і загадала ім ісці адсюль зараз жа. Прайшлі на прыгуменне, дзе слаўся лагодны маладзенькі падарожнік. Качаняты шчыпалі гэты падарожнік і спрытна лавілі маленькіх мошак, як на табе — з суседняга агарода пачуўся раптам голас:

— Якія смешныя ў цябе дзеці, Чубатка!

Чубатка — маці качанят ад нечаканасці аж ускінула галаву.

— Сваіх глядзі!

— Мае вунь якія! — задаволеная адгукнулася суседка і вывела на прыгуменне сваіх дзяцей — адно ў адно беленькіх прыгожанькіх куранятак. Кураняты трымаліся свае маткі і глядзелі на смешных суседчых дзяцей вытрашчанымі чорнымі вочкамі.

— Твае ўжо не смешныя! — адварнулася Чубатка да сваіх качанят.

— Не ведала я, што ты такая няветлая, — пакрыўдзілася суседка.

— Не ветлая, дык і не хадзі да мяне! Хто цябе сюды праціў? — ад злосці ў Чубаткі аж пачырванеў грэбень.

— Захачу — і не пайду адсюль! — на ўсякі выпадак выступіла наперад сваіх дзяцей суседка.

— Ах, так! — і зноў, як з катом, Чубатка кінулася ў бойку. Запішчалі кураняты, замітусіліся і кінуліся да іх качаняты. А маткі іх біліся так, што толькі ляцела пер'е.

— Дзеці, дадому! — першай здалася і адступіла квактуха-суседка.

— І каб вашай нагі тут болей не было! — крылом выганяла куранят з прыгумення Чубатка.

І доўга яшчэ не магла яна супакоіцца: высока ўскідвала галаву і сярдзіта ікала ў бок суседняга агарода. Няхай яшчэ паспрабуе адважыцца хоць адзін раз сказаць што-небудзь дрэннае пра яе дзяцей! Самых прыгожых і самых разумных дзяцей на свеце.

Назаўтра Чубатка накінулася на карову Белку. Белка напілася ў карыце вады і ішла ў хлеў. Па дарозе ёй захацелася панюхаць адно качанё (якы з маткай грэбліся ў пясочку). А Чубатцы здалося, што Белка хоча з'есці яе дзіця... Ну і дзеўбанула ж яна Белку ў нагу!

Чаплялася Чубатка і да парасят і да старой свінні — на двары жыцця нікому не было. А малыя Дзімка і Вова дык тыя і блізка баяліся падысці да качанят.

За якія тыдні два, перасварыўшыся з усім дваром і ўсёй вуліцай, Чубатка вырашыла звадзіць сваіх дзяцей пагуляць да рэчкі. Не трэба будзе хоць ні з кім сварыцца.

І сапраўды, якое гэта было цудоўнае падарожжа! Яны ішлі спачатку дарогай, а потым сцежачкай між жыта. Чубатка клявала паніклых каласы, дзеці яе лавілі мошак...

На берэзе рэчкі Чубатка прапанавала дзецям пагрэбсціся ў жвіры і пажываваць. Але тут дзяцей нібыта падмянілі. Звычайна паслухмяныя і пакорныя тут, на берэзе рэчкі, яны нібыта звар'яцелі. Спачатку кінулася ў ваду адно. Кінулася, паплыло і нырнула! За ім другое, трэцяе...

Да смерці напалохана Чубатка мітусілася на берэзе і колькі сілы было галасіла:

— Дапамажыце! Дапамажыце! Топяцца мае дзеці!

Сама яна не толькі не ўмела плаваць. Сама яна за ўсё жыццё не памачыла ні разу ног да каленяў.

Але дзеці яе не слухаліся. Тыя, што не адважваліся адразу кідацца ў ваду, глядзелі на смельчакоў, а потым і самі ныралі... Так было да самага вечара. Чубатка змаглася і ўрэшце збалела ад хвалявання, пакуль сабрала сваіх неразумных дзяцей, каб весці іх дадому.

А назаўтра яны ўжо самі закамандавалі ёй:

— Хочам на рэчку!

Гэтым вечарам дадому варочаліся яны ўжо не ўсёй сям'ёй. Чацвёрта качанят, як паплылі ў чараты, так і не вярнуліся. Колькі ні клікала іх маці... На чацвёрты дзень дадому вярнулася яна адна. Дзеці яе, як паплылі па рэчцы, так і не дачкалася яна іх.

— Вось табе і новая ферма, — сказаў дзядзька Валодзя.

Малыя Дзіма і Вова заплакалі, а маці папракнула іх:

— Яны ж дадому да свае маткі паплылі... А каб вас забраць з дому ды звесці куды. Ці добра б вам было?

— Ай, я хачу з табою, — сказаў старэйшы Дзіма.

— І я хачу з табою! — заплакаў меншы Вова.

— Ну, вось бачыце, — засмяялася маці. — Паплылі качаняткі і добра што паплылі...

ГЭТА было нядаўна. Выступачы з праграмай знішчэння чалавечтва, нямецкі епіскап Дыбеліус на Сусветнай асамблеі пратэстанцкіх цэркваў заявіў: «Приманенне вадароднай бомбы, з пункту гледжання хрысціянства, не такая ўжо страшэнная справа, бо ўсе мы імкнемся да вечнага жыцця, і калі, напрыклад, адна вадародная бомба знішчыць мільён чалавек, то забітыя хутэй дасягнуць вечнага царства».

Як бачна, хрысціянскі свяшчэннік адкрыта заклікае да вадароднай вайны, добра разумеючы, што гэта азначае знішчэнне сотні мільёнаў людзей, разбурыць буйнейшыя гарады, зруйнаваць заваёвы чалавечай цывілізацыі, якія ствараліся на працягу тысячагоддзяў.

Гэтай людоедскай заяве маглі б пазаздросціць каты Асвенціма і Майданека, якія «скарацілі» дарогу на той свет сотням тысяч чалавек.

А між тым з пункту гледжання рэлігіі Дыбеліус мае рацыю. Бо царква вучыць, што сапраўднае жыццё пачнецца толькі пасля смерці: там, маўляў, веруючых чакаюць радасці раю, і чым хутэй яны туды трапяць, тым лепш. Гаворыцца ж у евангеллі, што людзі не павінны дбаць пра зямное жыццё, а павінны «думаць аб царстве нябесным».

Дыбеліус сказаў ва ўвесь голас тое, аб чым шэптам гавораць тысячы хрысціянскіх і іншых прапаведнікаў. Ён сказаў тое, што маўкліва мае на ўвазе рэлігія. На працягу стагоддзяў рэлігія апраўдвала забойства, нават заклікала да яго. За апошнія пяць тысяч гадоў, у час панавання рэлігійнай маралі, у тым ліку і хрысціянскай, у войнах загінула каля трох з паловай мільярдаў чалавек. Многія войны ўспыхвалі на рэлігійнай аснове. Рэлігія выходзіла ў сваіх прыхільнікаў лютую нянавісць да тых, хто інакш веруе, і заклікае да іх знішчэння. Так, у бібліі гаворыцца: «Знішчы іх вастрыём мяча, пракляні ўсё і жывёлу знішчы мячом». І знішчалі! Выконваючы гэты завет «свяшчэннага пісання», хрысціянскія каты забілі толькі ў Іспаніі каля трох мільёнаў маўраў і яўрэяў. У бібліі многа пішацца пра тое, як сам бог прымаў удзел у масавым забойстве людзей. Так, біблія расказвае, што бог знішчыў жыхароў двух гарадоў — Садома і Гаморы, не пашкадаваўшы ні груднога дзіцяці, ні бездапаможнага старога.

Аднак гэта забойства з'яўляецца дзіцячай забавай у параўнанні з міфам аб вынішчэнні ўсяго чалавечтва, на якое выдуманы бог нібыта напусціў

сусветны патоп. Ад патопу, расказвае біблія, выратавалася толькі адна сям'я Ноя. І пасля гэтага царкоўнікі яшчэ сцвярджаюць, што хрысціянскі бог міласэрны!

Хрысціянства вельмі добра вывучыла заклік бібліі — як мага больш забіваць. Гісторыя «заходняй цывілізацыі» мае шмат прыкладаў рэлігійных войнаў, у якіх адны хрысціяне бязлітасна забівалі другіх. Нават хрысціяне адной і той жа нацыі знішчалі адзін аднаго праз рэлігію. За адну толькі «Варфаламееўскую ноч» азвярэлыя католікі зарэзалі некалькі тысяч людзей. Гэта было ў Парыжы ў ноч на 24 жніўня 1572 года. Вуліцы горада былі чырвоныя ад чалавечай крыві. А ў Ватыкане тады выбілі медаль з надпісам: «Гасподзь бог пакараў няверных». Хрысціяне-немцы, суайчыннікі Дыбеліуса, у мінулай вайне з заклікам «Знамі бог» знішчылі мільёны хрысціян усіх нацый Еўропы, у тым ліку і немцаў. Што ж, усё як па бібліі: «Знішчы... вастрыём мяча!» Забіваючы мільёны людзей, фашысцкія вылюдкі не забываліся на бога. Герынг у турме распяваў царкоўныя гімны, а Рыбентроп на судовым працэсе кляўся, што ён «заўсёды быў добрым хрысціянінам».

Вось гэтыя «добрыя хрысціяне» і залілі крывёю беларускую зямлю. Папалішчы гарадоў і вёсак, павешаныя, расстраляныя, закапаныя жывымі ў зямлю, спаленыя людзі... Няма такога злачынства, якое не зрабілі б нямецкія «багалюбы». А ў гэты час кіраўнікі беларускай праваслаўнай царквы архіепіскап Філафей, епіскапы Афанасій і Сцяпан паслалі тэлеграму Гітлеру, у якой яны дзякавалі «фюрэру» за знішчэнне 1.400.000 мірных жыхароў, за пакуты 800 тысяч ваеннапалонных.

Ад нямецка-фашысцкіх катаў не адстаюць і іншыя. Амерыканскія «хрысціяне» ўпісалі першую «атамную старонку» ў кнігу бесчалавечнасці. Па загаду «хрысціяніна» Трумэна амерыканскі лётчык, бласлаўлены хрысціянскім свяшчэннікам, скінуў атамную бомбу на жы-

хароў Хірасімы, спаліўшы жыўцом дзесяткі тысяч чалавек.

Пропаведзь атамнай вайны, у полымі якой загінуць мільёны людзей, стала характэрнай рысай дзейнасці рэакцыйнага духавенства на Захадзе. Вайна разглядаецца ім як праяўленне волі божай, як непазбежнае пакаранне за шматлікія грахі сучаснага грамадства. А самы страшэнны грэх — гэта, маўляў, камунізм і бязбожжа.

Аслепленыя бяссільнай злосцю на камунізм, каты ў рызах заклікаюць да крыжовага паходу супраць сацыялістычнага лагера. У імя захавання імперыялізму яны сталі на шлях апраўдання атамнай вайны.

На 37 царкоўным кангрэсе кіраўнік амерыканскай каталіцкай царквы кардынал Спелман славіў вайну і бласлаўляў атамную бомбу, а езуіт Густаў Гундлах стварыў нават тэорыю, згодна з якой атамная вайна не з'яўляецца амаральнай.

«Па вучэнню папы Пія XII аб сучаснай вайне, — заявіў ён, — прымяненне «крайніх сродкаў» з'яўляецца магчымым з пункту гледжання маралі». Вось рэлігійная мараль атамных маньякаў! Нездарма гісторык-марксіст Скварцоў Сцяпанаў пісаў, што гаварыць аб гуманнасці рэлігіі гэтак жа бессэнсоўна, як выбіраць мяснікі ў члены таварыства аховы жывёл.

Як бачыце, Дыбеліус не адзінока. У брудную чалавечаненавісцкую кампанію прапаганды вайны ўключыўся Ватыкан. У навагоднім пасланні папа Піі XII заявіў па радыё, што «вайна супраць камунізма з'яўляецца законнай...»

Аб «запланаваным» богам знішчэнні чалавечтва крычаць не толькі Спелман і Дыбеліус на Захадзе. Аб ім шэпчаць сектанты і ў нас.

Часта можна пачуць, як сектанты выхваляюцца сваёй мараллю. Аднай з заповедзей гэтай маралі з'яўляецца «не ўбій».

— Вось якія мы добрыя, — заяўляюць яны, — вучым не забіваць людзей.

Сапраўды, калі справа даходзіць да абароны Радзімы, то сектанты не бяруць у рукі

зброі. Многія з іх адмовіліся змагацца супраць нямецкіх фашыстаў. Звяры ў чалавечым абліччы палілі, забівалі і гвалцілі, а сектанты дзяўблі адно: «Усе людзі браты». Лёгка сабе ўявіць, што было б з нашай краінай, калі б яе насялялі такія вось сектанты. Фанатычныя баязліўцы хаваліся за спінамі тых, хто аддаў жыццё за Радзіму.

Але не думайце, што сектанты наогул супраць вайны. Лозунг «не ўбій» выкідаецца на сметнік, калі справа даходзіць да рэлігійнай вайны. Тут ужо даецца поўная свабода нянавісці да няверуючых: іх, маўляў, бог знішчыць усіх да адзінага.

Прапаганда вайны ў СССР забаронена законам. Хаваючы ад яго ў сектанцкае падполле, цемрашалы ад рэлігіі запалохваюць людзей канцом свету — атамнай катастрофай. На ваеннай платформе пабудавана вучэнне секты іегавістаў, згодна з якім у будучай «свяшчэннай вайне — Армагедоне» бог знішчыць усіх людзей, апрача іх — іегавістаў.

Секта адвентыстаў, якая існуе ў Беларусі, нават пабудавана па ўзору... амерыканскай арміі (дывізія, полк, аддзяленне), яе прапаведнікі часта заклікаюць «перакаваць аралы на мячы».

Прадказанні хуткай вайны часта гучаць у пропаведзях беларускіх пяцідзесятнікаў. Сектант Чанакоў, які адмовіўся ў свой час падпісаць адозву Сусветнага Савета Міру, заявіў: «Няхай лепш будзе вайна». Прапаведнікі секты пяцідзесятнікаў Е. Гелямент на малітоўных сходах сістэматычна імтавала атамную вайну. Яна вішчэла падаючай бомбай, грукатала выбухамі снарадаў. Ашалеўшы ад страху сектанты хаваліся пад стол, душылі адзін аднаго.

Кіраўнік секты пяцідзесятнікаў І. Паплаўскі вучыў сваіх аднаверцаў, што хутка будзе вайна, у якой загінуць усе грэшнікі, а па секантаў бог прышле «жалезны карабель».

Ідэя вайны жыве ў рэлігіі пад назвай «страшнага» або «суднага дня». Аб ім расказваецца ў пісьмах, што перадаюцца ад аднаго цемрашала да другога, аб ім часта можна пачуць ад веруючых. Выказваючы думкі многіх хрысціян, архіепіскап Кентэрберыйскі пісаў: «Бог прадугледзеў такім чынам, што чалавечы род вынішчыць сам сябе». Гэта ганебная ідэя непазбежнасці вайны трымае веруючых у пастаянным жаху, яна аслабляе барацьбу народаў за ўсеагульнае раззбраенне і мір.

І. МУРАЎЕЎ,

выкладчык Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.

ПАКЛЁПНІК

У рэдакцыю прыйшло пісьмо з горада Быхава. Скардзілася зняважаная жанчына. Наша супрацоўніца выехала на месца, у Быхаў. Вынікам паездкі і з'явіўся гэты фельетон.

Ён быў загадчык ільнапункта. Яна працавала бухгалтарам. Ён краў, ашукваў калгасы і дзяржаву. Яна не захацела маўчаць. І яго зволілі.

Тады ён вырашыў ёй адпомсціць. Але як? Скажаць, што яна дрэнны работнік? — не павераць. Тым больш, што ў яе працоўнай кніжцы многа падзяк. Абвінаваціць у крадзяжы? — таксама патрэбны доказы. Нарэшце дадумаўся...

Быхаў — горад невялікі. Пусці плётку, за дзень яна запаўзе ў кожную кватэру. А калі гэта не плётка, а паклёп, ды калі пусціць яго не цішком, а шугануць ва ўвесь голас?

І ён шугануў.

Выбраў зручны момант і кінуў мімаходзь:

— Думаеце, чаму яна так на мяне ўз'елася? Бо надакучыла мне, і я другую сабе завёў.

— Што ты плячэш? — абурыліся на яго, — у яе ж муж, дзеці.

— Ха! Знайшлі перашкоду — муж...

Так узнік паклёп.

Ніна Азерная падала заяву ў суд. «За паклёп і абразу прашу прыцягнуць да крымінальнай адказнасці Сінчука Д. А.». У заяве названы тры сведкі, ёсць іх прозвішчы, імя, імя па бацьку і дакладныя адрасы.

Нарсуддзя таварыш Жавега выклікаў Сінчука. Той напісаў блытанае тлумачэнне, у якім баязліва адмаўляўся ад таго, што гаварыў, а Ніну абвінаваціў у грубасці на рабоце. І спаслаўся на сведку, вартуніка пункта Стральцова.

Нарсуддзя таварыш Жавега выклікаў Стральцова. Той не пацвердзіў слоў свайго былога начальніка. Ён пісаў: «Працуючы бухгалтарам, Ніна Азерная вяла сябе культурна. Ветліва ставілася не толькі да мяне, а і да ўсіх рабочых і калгаснікаў, якія прывозілі здаваць ільнопрадукцыю».

Нарсуддзя таварыш Жавега, не выклікаючы Азернай, напісаў пастанову суда: «...Лічу, што недастаткова доказаў сабрана па справе для прыцягнення гр. Сінчука да крымінальнай адказнасці. А таму, кіруючыся артыкулам... справу прыпыніць».

Такое «мудрае» рашэнне судзі было вынесена два гады назад. За гэтыя два гады ў Ніны сабраўся стос квітанцый ад заказных пісьмаў. Трынаццаць пісьмаў яна адправіла ў розныя арганізацыі з просьбай абараніць гонар яе сям'і. І трынаццаць разоў яе пісьмы перасылаліся кіраўнікам горада Быхава.

Здаецца, што прасцей, чалавек жыве тут жа, у горадзе, выслухай яго, дапамажы. Не такая ўжо складаная яго просьба, каб нельга было з ёю разабрацца.

Старшыня райвыканкома Фёдар Яфімавіч Сычоў лічыў інакш. Ён абараняў Сінчука, абараняў усімі сродкамі, праўдамі і няпраўдамі.

Пісьмы Азернай надакучылі. Жанчына, якая хадзіла з аднаго кабінета ў другі ў пошуках дапамогі, — таксама надакучыла. Хацелася хутчэй пазбавіцца ад яе. Знайшлі выйсце — зволілі з работы. Але яна бездакорна прапрацавала на адным месцы семнаццаць гадоў, і суд адмяніў загад адміністрацыі. Тады — ліквідавалі ільнапункт, дзе працавала Азерная, і з палёгкай уздыхнулі. Нарэшце, адчапіліся.

Быхаў — горад невялікі. Азерную зволілі з работы і не так проста ёй знайсці другую. Работа ёсць, але не для яе. Шэсць месяцаў яна абівае парогі розных арганізацый, і ўсё дарэмна. Шэсць месяцаў...

А паклёп, між тым, робіць сваю чорную справу. Ужо муж, Сяргей Фёдаравіч, пачаў паглядаць на Ніну з недавер'ем. Ужо і яго крапуць цені сумнення:

— Калі ўсе супраць цябе, напэўна, ты вінавата?

Гэта было цяжэй за ўсё. Ніна ведала, ёсць нягоднікі, якія з бяздумнай лёгкасцю плююць у чалавечую душу; ёсць бюракраты, якія ад чужой бяды адмахваюцца, як ад надакучлівай мухі. Але муж... з ім пражыты лепшыя гады, створана добрая, дружная, шчаслівая сям'я, ладу ў якой зайздросцілі многія ў Быхаве.

Сумненне — дрэнны жыхар у доме. Дзе ёсць сумненне — там няма шчырасці, няма жыцця. Ніне стала невыносна ў горадзе, дзе яна нарадзілася, дзе сустрэлася са сваім сапраўдным шчасцем, дзе была ў яе па сэрцу работа...

І ўсё гэта раптам разбурылася... І быў, мусіць, сярод тых змрочных дзён яе жыцця адзін такі дзень, калі здалася, што жыццё

згубіла ўсякі сэнс, што дапамогі чакаць няма адкуль, што верыць няма каму...

У той дзень Ніна забрала сямігадовую дачку і паехала з Быхава... Думала — назаўсёды. Але не вытрывала — вярнулася да сына-пяцікласніка, які аставаўся з бацькам...

Хто ж нарэшце гэты Сінчук Д. А.?

Старшыня райвыканкома Фёдар Яфімавіч Сычоў ахарактарызаваў яго коратка:

— Несур'ёзны чалавек. Што з яго возьмеш, калі ён ужо разоў дваццаць жаніўся?

— ?!

— Так, так. І кожная жонка праз месяц-два ад яго ўцякала.

— І вы такога абараняеце?

— Мы яго не абараняем. Але што мы можам яму зрабіць, калі ён брэша? Замок жа на рот не павесіш! Вось нядаўна яго судзілі. Разбіў шыбу — далі пятнаццаць сутак.

Разбіў шыбу... А за разбітае жыццё яму нічога не могуць зрабіць!

— Я ведаю сям'ю Азерных, сапраўды, добрая сям'я, няўжо яна можа разваліцца? — разводзіць рукамі старшыня райвыканкома.

А муж Ніны не раз прыходзіў да яго ў кабінет, прасіў, патрабаваў:

— Калі вы не можаце нічога зрабіць, я магу, вазьму стрэльбу і заб'ю гадзюку...

Гадзюку ён не забіў, Ніна не хацела, каб муж стаў злачынцам. Гэты гадзюка жывы, здаровы і не так даўно прыпоўз яшчэ ў адну сям'ю, да Беляковіча Івана Іванавіча, загадчыка Быхаўскай ашчаднай касы. (Новая жонка Сінчука працавала там касірам).

І тут паўтарылася старая гісторыя. Сінчук абвінаваціў Беляковіча ў сувязі са сваёй жонкай. (Вопыт паклёпніцтва ўжо ёсць!) Напісаў заяву ў райвыканком, пайшоў у школу, дзе працуе настаўніцай жонка Беляковіча, там нагаварыў, але і гэтага яму здалася мала, і ён пайшоў да іх у дом. Жонка Беляковіча не паверыла хлусні і выгнала Сінчука з дому.

А калі б не выгнала? Калі б паслухала і паверыла?..

І зноў сумленны чалавек павінен быў пісаць тлумачэнне ў райвыканком, апраўдвацца...

А Сінчук... Поўзае, як гадзюка, шукае на каго б яшчэ ўзвесці паклёп. І няма на яго ніякай управы. Яго прыгрэлі ў саўгасе «Быхаўскі», уладкавалі на работу і апыкаюць. А Ніне Азернай, чалавеку сумленнаму, няма ні работы, ні жыцця.

Чаму? — Незразумела.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

БЕРАЖЫЦЕ ДЗЯЦЕЙ АД КОКЛЮШУ

Коклюш — заразная, вельмі працяглая хвароба. Часцей за ўсё на коклюш хварэюць малыя да пяцігадовага ўзросту. Іншы раз хварэюць і дзеці груднога ўзросту. Захворванне працягваецца 6—8 тыдняў, а часам і больш.

Заразіцца коклюшам можна толькі пры непасрэдным сутыкненні з хворым. Мікробы-ўзбуджальнікі коклюшу знаходзяцца на слізистай абалонцы дыхальных шляхоў хворага. Пры размове, кашлі або чханні хворага дзіцяці кропелькі сліны і слізі з мікробамі коклюшу трапляюць у навакольнае паветра і разам з ім пранікаюць у насаглотку здаровага дзіцяці. Так адбываецца заражэнне.

Самы небяспечны бывае коклюш у пачатку захворвання. Аднак гэта не азначае, што пазней небяспека заражэння мінае. Ад чатырох да шасці тыдняў хворе дзіця можа заражаць іншых.

Першыя прыкметы хваробы можна заўважыць прыблізна праз тыдзень пасля заражэння, але іншы раз гэты перыяд працягваецца да 20 дзён. Спачатку паяўляюцца слабыя сухі кашаль, насмарк, невялікае павышэнне тэмпературы, слабасць, паніжаецца апетыт. Кашаль паступова ўзмацняецца, і праз два-тры тыдні паяўляюцца тыповыя для коклюшу прыступы, калі дзіця аж заходзіцца ад кашлю. Прыступ працягваецца 2—3 мінуты і часта канчаецца вадзіткамі. Перыяд сударгавага кашлю працягваецца ў сярэднім ад трох да шасці тыдняў.

Пры коклюшы могуць быць цяжкія ўскладненні, асабліва запаленне лёгкіх.

могуць абвастрыцца і іншыя захворванні. Чым меншае дзіця, тым цяжэй праходзіць хвароба, часцей бываюць ускладненні. Арганізм моцнага, загартаванага дзіцяці добра супраціўляецца хваробе і лягчэй пераносіць яе.

Каб засцерагчы дзіця ад заражэння коклюшам, не бярэце яго з сабою ў людныя месцы (кіно, магазіны), дзе яно можа сустрэцца з хворымі дзецьмі. Пры паяўленні кашлю пакажыце дзіця ўрачу і ізалюйце ад здаровых дзяцей.

Як лячыць хворе на коклюш дзіця? Адных лякарстваў мала. Трэба клапаціліва даглядаць дзіця, даваць яму паўнацэнную, багатую на вітаміны ежу. Карміце часта, але малымі порцыямі, давайце рыбін тлушч. Свежае паветра аблягчае хваробу. Таму нават узімку пры тэмпературы да 10—12 градусаў марозу выносьце дзіця тры-чатыры разы на дзень на 1—1,5 гадзіны на вуліцу (толькі цёпла апраціце яго). Тады прыступы кашлю будучы радзейшыя і лягчэйшыя. Пакой дзіцяці добра праветрывайце.

У час кашлю памажыце хвораму дзіцяці прыўзняміце яго, нахіліце галоўку ўніз і ўперад ці вазьміце яго на рукі. Ад купання адмаўляцца нельга, бо ванны супакойваюць.

Абавязкова рабіце дзецям прышчэпкі супраць коклюшу. Дзякуючы прышчэпкам у дзіцячым арганізме выпрацоўваецца неўспрымальнасць да коклюшу.

В. КАТЛЯРЭНКА,
участковы ўрач.

Вёска Загор'е,
Шклоўскі раён.

САМЫЯ ЧАСТЫЯ ПАМЫЛКІ МАМ

Якім бы малым ні было дзіця, у яго мозгу ўжо ўтвараюцца ўмоўныя рэфлексы, могуць выпрацоўвацца прывычкі.

Калі з першых тыдняў жыцця дзіця прывучаюць да рук, вельмі хутка яно пачынае крыкам патрабаваць, каб яго ўзялі на рукі. Між тым у малага, якога доўга трымаюць на руках, абмежаваны рухі, сціснута грудная клетка, можа паявіцца скрыўленне пазваночніка.

Некаторыя маці, як толькі дзіця закрычыць, даюць яму грудзі. Але ж не заўсёды дзеці плачуць ад голаду. Магчыма, дзіця мокрае,

нязручна загорнута, яму горача, нарэшце, у яго баліць штосьці.

Карміце дзяцей заўсёды ў пэўны час, тады лепш выдзяляюцца патрэбныя сокі і з'едзенае добра засвойваецца. Больш мэтазгодна карміць дзяцей пасля сну — сытыя, яны спакойна гуляюць.

І не трэба калыхаць. Пры звычэйшыся, дзіця без гэтага не можа абысціся, прачынаецца, калі маці адыходзіць ад ложка. Самы выпрабаваны сродак для ўмацавання сну — свежае паветра.

А. ГРАМКОЎСКАЯ

ГЭТА НЕ ДРОБЯЗІ

Панчохи і абутак павінны пасаваць адно да аднаго. Тоўстыя панчохи не пасуюць да прыгожага абутку на высокіх абцасах, а тонкія — да спартыўнага абутку.

Панчохи, няправільна падбраныя па колеру, могуць сапсаваць уражанне ад усяго касцюма. Панчохи вельмі светлыя або вельмі цёмныя з чырванаватым ці жаўтаватым адценнем пасуюць не да ўсякага касцюма. Заўсёды можна насіць пан-

ліфе не ўтвараецца заломы.

* * *

Правільная хада амаль не стамляе чалавека. Крок павінен быць лёгка і не вельмі шырокі, а рухі рук — натуральныя, несканаваныя.

Ідучы не трэба шоргаць нагамі, падскокваць, рабіць вялікія крокі, тупаць дробненька, размахваць рукамі, пакалыхваць плячыма і клубамі, нахіляцца ўперад і апускаць галаву. Непрыгожа

Карысныя ПАРАДЫ

чохи, адценне якіх набліжаецца да колеру скуры (бэж, шараватыя, колер загару).

* * *

Стаяць з выпучаным жывотам, склаўшы на ім рукі, або ўзяўшыся ў бакі, з шырока расставленымі або смякнутымі нагамі — непрыгожа. Нельга класці рукі на клубы.

Зручней за ўсё стаяць прама, перанёсшы ўвесь цяжар цела на адну выпраямленую нагу. Другую нагу можна паставіць свабодна, злёгка адвёўшы яе ўперад, назад або ўбок. Пры нармальнай паставе корпус і галаву трэба трымаць прама, плечы апушчанымі ўніз і крыху адведзенымі назад, жывот падцягнутым. Гэта надае фігуры стройнасць, а лініі сукенкі пры гэтым выглядаюць найбольш прыгожа. Клёш кладзецца роўнымі фалдамі, складкі атрымліваюцца вертыкальнымі, на

ставіць ногі наскамі ўнутр («заграбаць») або шырока расставіць наскі. Вельмі шырокі крок заўсёды робіць паходку грубай.

Падыхаючыся па лесвіцы, не трэба нахіляць галаву, згінаць спіну, шырока расставіць ногі, станаўціцца на ўсю ступню.

* * *

Сядзець зручней за ўсё так, каб корпус быў прамым, ногі даставалі да падлогі, а калені былі разам. Адно нагу можна паставіць побач з крэслам, а другую адставіць крыху ўперад або ўбок.

Непрыгожа сядзець у нядбайнай, лянвай позе, сагнуўшыся, на краі крэсла, наваліўшыся ўсім корпусам на стол ці апіраючыся на яго локцямі, заклаўшы ногі за ножкі крэсла або падклаўшы пад сябе рукі. Не раім гойдацца на крэсле, шырока расставіць або дужа скрыжоўваць ногі.

ДЛЯ ВАС, МУЖЧЫНЫ

КАБ ВОКНЫ НЕ ПАЦЕЛІ

Устаўляць зімовыя рамы лепш за ўсё ў сонечнае надвор'е, каб паміж імі было сухое, цёплае паветра. Асабліва гэта важна ў тых выпадках, калі рамы устаўляюцца наглуха і не маюць фортак.

Устаўляць рамы трэба ў наступнай паслядоўнасці: перш за ўсё закрыць форткі летніх рам. Усе шчыліны, якія ёсць паміж форткамі рам або каробкамі і рамамі, добра замазаць або заклеіць палоскамі паперы.

Пасля заклеивання або прамазкі на ніжнюю заглушыну кладуць, накрывшы паперай, вату, сухі пясок, пілавінне. Гэтыя матэрыялы здольны ўбіраць вільгаць з паветра, дзякуючы чаму шыбы менш пацуюць і замярзаюць. Затым устаўляюць зімовыя рамы, прымацоўваюць іх і таксама заклеіваюць або прамазваюць шчыліны.

Для затыкання шчылін лепш за ўсё ўжываць спецыяльную замазку, якую можна прыгатаваць з 1 часткай любой мукі і 3 часткамі сухога дробнага пяску. Сухую сумесь пяску і мукі заліваюць крутым вараем і перамешваюць да атрымання густой масы. Вясной такую замазку змочваюць вадой, яна размакае і лёгка здымаецца нажом. Ад гэтай

замазкі на вокнах не застаецца ніякага следу.

Замест замазкі можна ўжываць пластылін, які хоць крыху і высыхае, але затое лёгка здымаецца.

КАПЯЛЮШ АБО ШАПКА

Калі вы хочаце захаваць фетравы капялюш свежым больш працяглае час, то гэта патрабуе сур'ёзнага догляду. Перш за ўсё, яго трэба як мага часцей чысціць мяккай шчоткай. Нясчышчаныя своечасова пыл забівае фетр і абескаляроўвае яго. Каб пот не прапітваў капялюш, пакладзіце ў яго знутры, паміж фетрам і падкладкай, паласу прамакальнай паперы і мяняйце, калі гэта неабходна. Зрабіце тое ж самае, калі вы носіце шапку.

Берэт мыецца таксама, як шарсцяныя панчохи.

Часам мы сустракаем маладых людзей, якія, уваходзячы ў дом або спаткаўшы сваіх знаёмых, — будзь гэта мужчына або жанчына, — не здымаюць капялюша, напэўна, баючыся сапсаваць яго форму або пакінуць на капялюшы сляды пальцаў. Гэтага рабіць не трэба, і той, хто так робіць, можа лёгка праславіцца грубіянам.

У гасцях капялюш вешаецца ў прыходжай. Нельга пакідаць капялюш дзе-небудзь на сталае, на крэсле, трымаць яго ў руках або на каленях.

КУЛИНАРЬЯ

САЛАТА З СЕЛЯДЦОМ

Вараныя бульбу і буракі, яблыкі, салёныя агуркі нашынкуйце кубікамі і паліце гарчычнай запраўкай. Падрыхтаваныя прадукты пакладзіце ў салатнік горкай. Навакал пакладзіце кавалачкі філе селядца. Зверху пасыпце дробна пасечаным яечным бялком, пакладзіце рэпчатую цыбулю, нарэзаную колцамі, і пасыпце зяленіям.

Селядцоў 200 г, бульбін 3 шт., яблык 1, салёны агурок 1, цыбуліна 1, бурак 1, яйка 1, гарчычная запраўка, зяленіва.

СУП ФАСОЛЕВЫ

Мяса нарэжце вялікімі кавалкамі і абсмажце без тлушчу. Абсмажанае мяса заліце халоднай вадой і зварыце да гатоўнасці. У працэджаны кіпячы булён, атрыманы пасля варкі мяса, пакладзіце перабраную і прамытую фасоллю і зварыце яе да паўгатоўнасці. Затым пакладзіце дробна нашынкаваную пасераваную рэпчатую цыбулю, пасераваны тамат-пюрэ (або пасту) і даведзіце да гатоўнасці.

Мяса 300 г, фасолі 400 г, масла топленага 1 ст. лыжку, тамату-пасты 1 ст. лыжку, рэпчатую цыбулю.

ШАШЛЫК У КАСТРУЛІ

Карэйку або грудзінку тлустай бараніны нарэ-

Аб тым, аб сім...

У час браджэння цеста трэба перыядычна абмінаць. Гэта робіцца для таго, каб выдаліць з яго асноўную масу вуглякіслага газу і частку спірту, якія прыгнятаюць жыццядзейнасць дрожджаў.

Калі гатовае печыва пасыпаюць цукровай пудрай, то раім перад выпечкай змазаць яго маслам.

Вы хочаце зварыць на пліце смачную кашу? Для гэтага трэба, калі яна дастаткова загусе, паставіць пасуду з кашай у гарачую вадку, накрыв і даварыць да гатоўнасці.

Каша або суп з ячневых круп будуць больш светлымі, калі крупы пасля прамывання пасераваць з маслам і, не здымаючы з пліты, заліць кіпячым булёнам.

заць невялікімі кавалкамі, пакласці ў каструлю з маслам, пасыпаць соллю, перцам і абсмажыць. У гатовае мяса дадаць нарэзаную колцамі рэпчатую цыбулю і працягваць смажыць яшчэ 5 мінут.

Падаць шашлык, пасыпаны зяленіям пятрушкі.

На 200 г бараніны: 1—2 шт. рэпчатой цыбулі, соль, перац па смаку.

КУРАНЯТЫ У СУХАРАХ

Падрыхтаваных куранят адварыць, разрэзаць папалам, распластаць, пасаліць, абкачаць у муцэ, а затым змажыць у яйку, абкачаць у сухарах і падсмажыць на масле з абодвух бакоў.

Падаць куранят на блюдзе палітымі растопленым сметанковым маслам, абпал куранят пакласці марынаваную гародніну і ўпрыгожыць зяленіям пятрушкі.

ГАРБУЗ З МАЛАКОМ

Гарбуз, ачышчаны ад лупіна і насення, нарэзаць кавалкамі, пакласці ў каструлю, заліць гарачым малаком, дадаць соль, цукар, пшано, зварае да паўгатоўнасці, масла і перамяшаць. Каструлю закрыць накрывкай і варыць гарбуз да гатоўнасці.

Падаць кашу з гарбуза можна гарачай або халоднай.

На 600 г гарбуза: паўшклянкі пшана, шклянку малака, 1 ст. лыжку цукру, 2 ст. лыжкі топленага масла, соль па смаку.

ПЯЧЭННЕ

Муку прасеяць на стол і сабраць у выглядзе горкі. У горцы з мукі зрабіць паглыбленне, у якое ўліць растопленае масла, смятану, збітыя яйкі з цукрам, раствораную ў вадзе соду і соль. Усё добра перамяшаць, замясіць крутое цеста і пакрыць яго ручніком. Праз 20—30 мінут, калі цеста

расстойцца, падзяліць яго на невялікія кавалачкі, раскатаць іх у выглядзе тонкіх палосак. З кожных трох палосак сфармаваць цеста ў выглядзе заплеценай касы. Пасля гэтага пакласці пячэнне на бляху, змазаную маслам, і пасыпаць макама.

На 600 г мукі: 200 г топленага масла, 200 г цукру, 200 г смятаны, 4 яйкі, крыху соды, солі і маку па смаку.

РУЛЕТ БУЛЬБЯНЫ

У гарачую працёртую бульбу ўліце малако, пакладзіце сырыя яйкі, соль, распущанае масла і добра перамяшайце.

Для фаршу гародніну (моркву, рэпчатую цыбулю, свежую капусту) нарэжце саломкай і патушыце да гатоўнасці. Здыміце з агню, дадайце соль, сырыя яйкі і перамяшайце.

Бульбяную масу раскладзіце тонкім слоем на вільготную сурвэтку, на сярэдзіну яе пакладзіце фарш з гародніны, скруціце рулетам і перакладзіце на бляху, змазаную маслам і пасыпаную сухарамі, швом уніз. Рулет змажце яйкам або смятанай, папырскайце маслам і запячыце ў духоўцы.

Гатовы рулет нарэжце на порцыі, паліце распущаным маслам.

На 8 бульбін 1 шклянку малака, 2 яйкі, соль па смаку, 2 сталовыя лыжкі молатых сухароў, 150 г масла, 2 морквіны, 2 цыбуліны, 200 г свежай капусты, 2 яйкі.

ЗАПЯКАНКА З БРУЧКІ

Бручку нарэжце на адволькавыя кавалачкі, абварыце, а затым прыпусціце з малаком, тлушчам і соллю да гатоўнасці. Маса пратрыце, даведзіце да кіпення, усыпце маньныя крупы і зварыце. Пакладзіце яечныя жаўткі, расцёртыя з цукрам, і перамяшайце. У атрыманую масу ўліце збітыя яечныя бялкі і асырожна перамяшайце. Маса пакладзіце на бляху, змазаную маслам і пасыпаную сухарамі, паверхню разраўняйце, пасыпце сухарамі, папырскайце маслам і запячыце. Пры падачы на стол палі-

це маслам і пасыпце цукровай пудрай.

Бручкі 1 кг, маньных круп 40 г, 2 сталовыя лыжкі масла, 1 сталовую лыжку сухароў, паўшклянкі малака, 2 сталовыя лыжкі цукру, 1 яйка.

ФАРШМАК

Белакачанную капусту дробна насячы, абварыць, а затым з маслам прыпусціць да гатоўнасці. Чэрствы пшанічны хлеб пратрыце, замачыце ў малаце; вымачаны селядзец без скуры і касцей дробна пасячыце.

У капусту дадайце вараную працёртую бульбу, хлеб, пасераваную рэпчатую цыбулю, селядзец, сырыя яечныя жаўткі, соль, перац і добра вымешайце. Пакладзіце збітыя яечныя бялкі і асырожна перамяшайце. Маса пакладзіце ў формачкі ці бляху, добра змазаўшы маслам і пасыпаўшы сухарамі; зверху змажце смятанай, пасыпце цёртым сырам і запячыце ў духоўцы.

Пры падачы на стол фаршмак паліце смятанай.

Капусты белакачаннай 400 г, бульбы 400 г, 2 цыбуліны, хлеба пшанічнага 200 г, 1 шклянку малака, 1 яйка, па 1 сталовой лыжцы смятаны, сметанковага масла, сыру, сухароў, філе з палавіны селядца, соль, перац па смаку.

Аб тым, аб сім...

Бульбяны рулет і запяканка будуць мець прыгожую паверхню, калі перад запяканнем змазаць іх яйкам, пасыпаць сухарамі і папырскаць тлушчам.

Пры падрыхтоўцы супу з макаронамі ў кіпячы булён спачатку кладуць пасераваную гародніну і вараць амаль да гатоўнасці, затым закладваюць вермішэль, вушкі або супавую засыпку і працягваюць варыць да гатоўнасці.

Пры падрыхтоўцы тушанай капусты са свінным салам карэнні і цыбулю трэба пасераваць з салам, нарэзаным кубікамі.

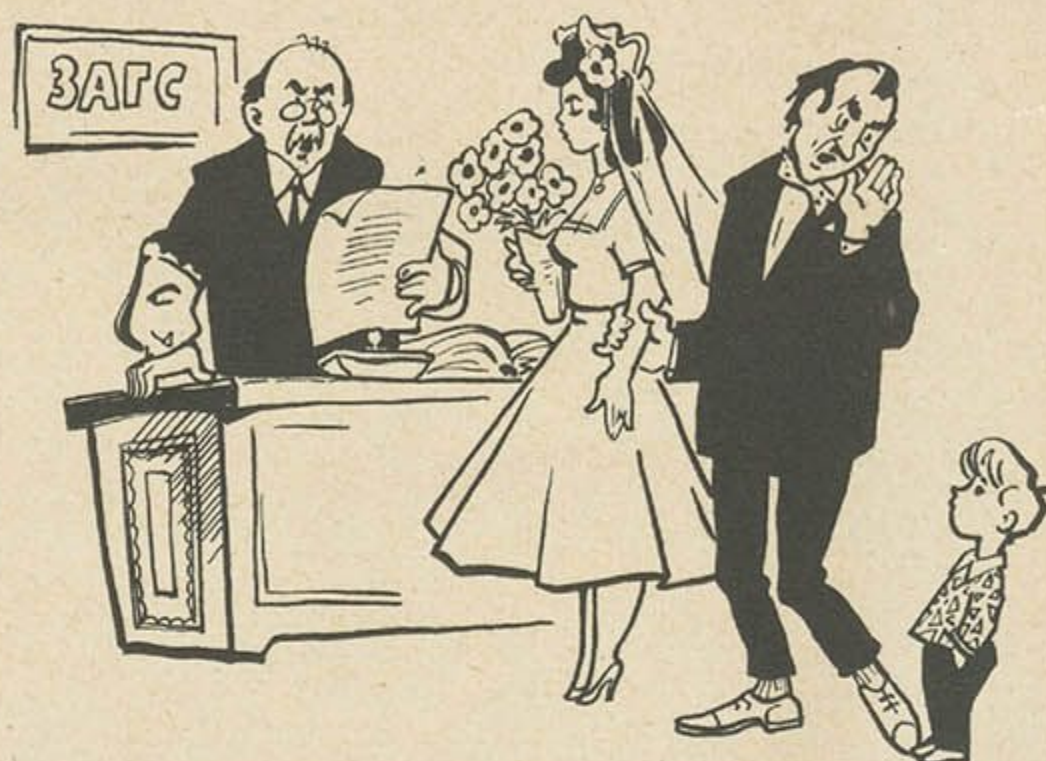
Вымачваць салёную рыбу ў цёплай вадзе нельга: рыба робіцца вялай і развальваецца. У цёплую пару года вадку трэба мяняць праз кожную гадзіну. Тэмпература вадкі павінна быць не вышэй 10—12°.

Месяц:
— Віншую з блізнятамі!

Малюнак М. Гурло.

УСМЕШКІ

— Збегай скажы маме, што я сёння вельмі заняты і абедзяць дадому не прыйду...

Малюнак Ю. Макаранкі.

Замежны гумар

Жыхар другога паверха крычыць чалавеку ўнізе:

— Калі вы не спыніце ігру на сваім праклятым саксафоне, я звяр'яцею.

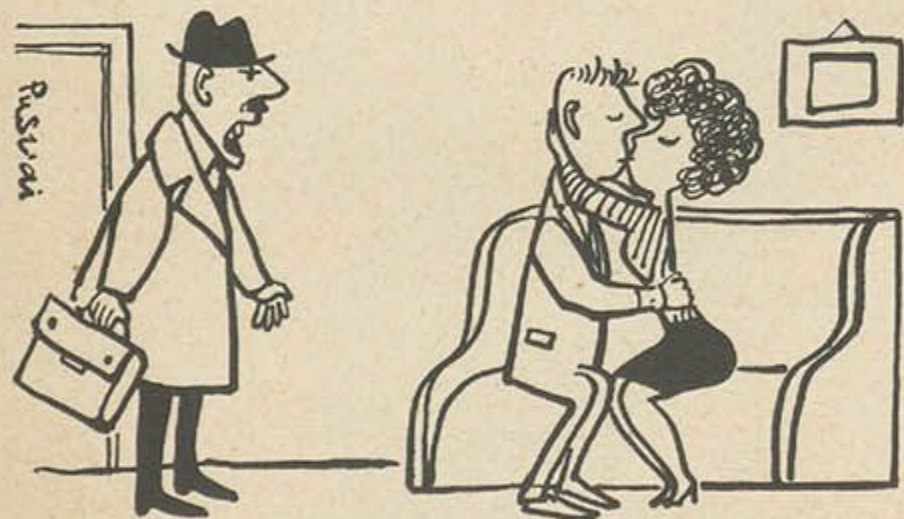
— Я думаю, што позна ўжо, — быў адказ. — Я скончыў іграць гадзіну назад!

Паліцэйскі, выклікаючы па тэлефоне ўчастак: — Тут абрабавалі чалавека. Аднаго я затрымаў.

Шэф:

— Каго менавіта?

— Таго, якога абрабавалі.

БАЦЬКІ І ДЗЕЦІ

— Што ты, дачушка! У такі грыпозны час...

Малюнак Пала Пустай.
(Венгрыя)

— І чаму ў дзіцяці няма апетыту?

Малюнак А. Швяцова.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

АТ 09095.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падпісана да друку 1/X-62 г.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны:

адказн. рэдактара — 3-17-51, адказн. сакратара — 3-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры — 3-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап. Дадатак — выкрайка.
Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Тыраж 192.751. Зак. 501.

W

40022

